

promulgarea Legii pe muntele Sinai.

3. Sărbătoarea Culesului, numită și a Colibelor/Corturilor – toamna, la sfârșitul culesului. Se evoca prin petrecerea în colibe timpul călătoriei prin pustiu, când s-a locuit în corturi. Data ei a fost fixată la 15-22 tișri (septembrie-octombrie).

În plus poate fi adăugată ca fiind o sărbătoare semnificativă Ziua Ispășirii (יום כיפור – *iom chipúr*), la 10 tișri (Lev. 16; 23:27-32) când marele preot intra în Sfânta Sfintelor făcând expierea pentru păcatele poporului și când un țap încărcat cu păcatele din anul respectiv era trimis în deșert.

Deuteronom

Slujirea profetică a Mântuitorului transpare în Deut. 18:15.18-19, unde Moise însuși anunță un Profet asemenea lui, de ascultarea cuvintelor căruia depinde viața poporului.

„¹⁵**Prooroc** din mijlocul tău și din frații tăi, **ca și mine**, îți va ridica Domnul Dumnezeuul tău: pe Acela să-L ascuți. ¹⁸Eu le voi ridica Prooroc din mijlocul fraților lor, cum ești tu, și voi pune cuvintele Mele în gura Lui și El le va grăi tot ce-I voi porunci Eu. ¹⁹Iar cine nu va asculta cuvintele Mele, pe care Proorocul Acela le va grăi în numele Meu, aceluia îi voi cere socoteală.”

Totuși, pentru că nici un prooroc nu s-a ridicat la nivelul lui Moise (Deut. 34:10), să-L cunoască pe Dumnezeu față către față, înseamnă că promisiunea nu a putut să fie împlinită în limita VT.

Se cerea așadar venirea unui Nou Moise. Se poate observa paralela dintre Ieș. și Mat.:

- În Egipt sunt uciși pruncii israeliți la porunca faraonului, dar Moise este salvat || Irod ucide pruncii din Betleem, dar Hristos este salvat
- Un Iosif îi aduce pe israeliți în Egipt ca să-i salveze de

foamete || un Iosif îl aduce pe Hristos în Egipt ca să-I salveze viața.

- Hristos Fiul lui Dumnezeu este „scos” din Egipt (Mat. 2:15) || Israel „fiul lui Dumnezeu” e scos din Egipt (Os. 11:1)
- Israelii trec prin apele Mării Roșii || Hristos Se botează.
- După aceea israelii petrec în pustiu || la fel Hristos după Botez.
- Moise postește pe munte 40 de zile (Deut. 9:9) || Hristos postește în pustiu 40 de zile
- Moise primește pe muntele Sinai legea || Hristos dă noua Lege pe muntele Fericirilor (cf. Mat. 5:1)

ISTORIA DEUTERONOMISTĂ

În vechime se credea că Ios.-4Reg. au fost scrise de profeți (Iosif Flaviu, Talmud), și anume fiecare carte de către un profet important contemporan: Ios. de către Iosua, Jud., 1Reg. și 2Reg. de către Samuel, 3Reg. și 4Reg. de către Ieremia (care menționează în cartea sa cucerirea Ierusalimului). Această concepție funcționează ca și paternitatea mozaică a Pentateuhului, în sensul că atribuirea cărții se face după importanța personalității respective.

În 1943 germanul Martin Noth a impus opinia curentă de acum: Ios., Jud. și 1-4Reg. constituie un complex redactat sub influența teologiei din Deut. De aceea a primit numele de „Istoria Deuteronomistă” (Dtr).

Menționând grațierea regelui iudeu Ioiachin din anul 561 (4Reg. 25:27u), nu însă și pe regele persan Cyrus, care cucerește în 539 Babilonul, e de presupus că Dtr a fost redactată între aceste date, probabil către 550 în Palestina sau

în exil.

Ulterior s-au emis două grupuri de ipoteze:

1. în școala germană – se presupune existența a trei straturi redacționale pentru Dtr: unul de factură istorică, al doilea profetică și al treilea legislativă.
2. în școala anglo-americană – se presupune existența a două straturi redacționale, dintre care primul pre-exilic

IOSUA – JUDECĂTORI

Cartea Iosua are 3 mari părți:

- trecerea Iordanului și cucerirea Canaanului
- împărțirea teritoriului la triburi
- cuvântarea lui Iosua + legământul din Sichem

Iosua	
Cucerirea Cisiordaniei 1-12	
1	cuvântare introductivă (Dtr): însărcinarea lui Iosua să treacă Iordanul, pt cele 3 triburi transiordaniene să participe la cucerire (cf. 22:1-6)
2-9	relatări etiologice ale tribului Beniamin (în sanctuarul din Ghilgal)
	2:6 cucerirea cetății Ierihon; Rahab
	3-4 monument la Ghilgal
	5 tăiere-împrejur, Paști, apariția îngerului
	7-8 cucerirea cetății Ai; furtul lui Acan
	8:30u construirea altarului și citirea legii la Sichem (cf. Deut. 27; 11:28-29)
	9 legământul cu 4 cetăți ghibeonite
10-11	relatări a 2 campanii beligerante
	10 lupta de la Ghibeon împotriva coaliției lui Adoni-Țedec din Ierusalim (cf. Jud. 1:5u): oprirea soarelui (v. 12-13)
	11 lupta de la apele Merom împotriva cetății Hațor (cf. Jud. 4:2)

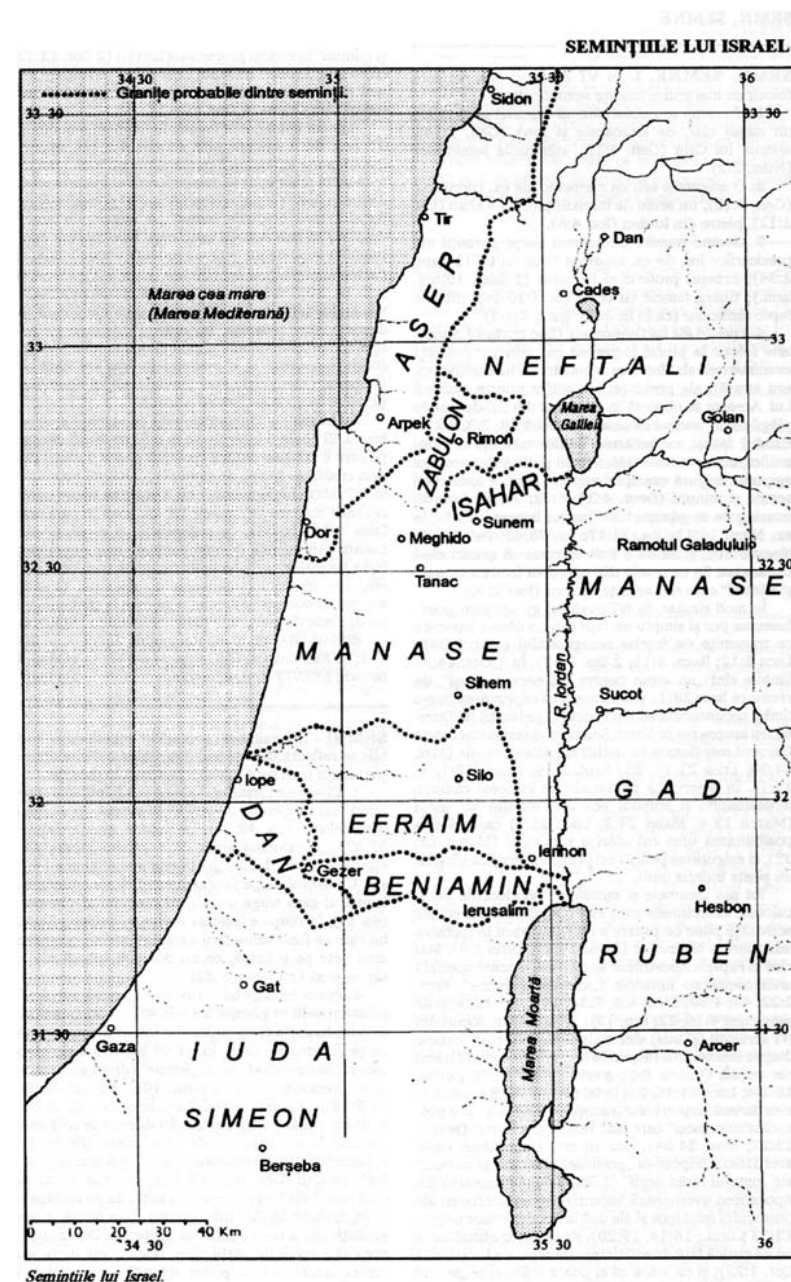
11:16u; 12	sumar: cetăți cucerite
Împărțirea Transiordaniei și Cisiordaniei 13-22	
împărțirea Transiordaniei (13:7u; cf. 22; Num. 32; Deut. 3) și Cisiordaniei (14-19; cf. Num. 34)	
13-19	fixarea granițelor tribale și listă cu localități (15:21u)
20-21	cetățile de azil (20) și levitice (21) (cf. Deut. 19; Num. 35)
22	întoarcerea triburilor transiordaniene (v. 1-6; cf. 1:12u) și construirea altarului la Iordan (v. 9u)
Cuvântarea lui Iosua 23-24	
23 (22:1-6)	cuvântarea finală a lui Iosua
24	adaos: așa numita „zi a țării” și legământul din Sichem; confesiunea triburilor; moartea și îngroparea lui Iosua

Cartea Jud. este împărțită tot în 3 părți:

- introducere
- istoria judecătorilor
- adaosuri

Jud.	
Introducere 1-2:5	
1	introducere; referatul cuceririlor tribale; așa-zisul referat negativ (v. 19.21.27u; cf. Ios. 15:63; 16:10; 17:11u)
2:1-5	mutarea îngerului lui Iahve din Ghilgal în Bohim
Istoria judecătorilor 2-16	
2:6-3:6	privire generală istorică: raportul dintre Dz și Israel (dtr) – diferență față de relatările individuale despre triburi (3:7-16:31)
3:7-11	Otniel (cf. 3:13; Ios. 15:17)
3:12-30	Ehud din Beniamin împotriva lui Eglon regele Moabului pt eliberarea Ierihonului
3:31	Șamgar (cf. 5:6) împotriva filistenilor
4-5	lupta Deborei în valea Iezreel (Tabor) împotriva statelor canaanite: Debora din Efraim și Barac din Neftali împotriva lui Sisera (Iabin din Hațor); uciderea lui Sisera de către chenita Iael
	5 cântecul Deborei: teofania din Sinai (v. 4-5; cf. Deut. 33:2) cu ajutorul lui Israel (v. 14); participarea triburilor din Palestina

6-9	Ghedeon (Ierubaal) din Ofra în Manase împotriva midianiților (primii nomazi cu cămile)
	6:11u formularul de chemare (ca și <i>Ieș.</i> 3:10u – E; <i>1Reg.</i> 9-10; <i>Ier.</i> 1) cu etiologia sanctuarului
	8:22-23 refuzarea coroanei regale (cf. <i>1Reg.</i> 8; 12)
	9 Abimelec, fiul lui Ghedeon, rege al orașului Sichem (precursor al formării statului)
	9:7-15 fabula lui Iotam (critică a regelui)
10-12	Ieftae din Galaad împotriva amoniților; concomitent erou tribal și judecător (12:7)
10:1-5; 12:8-15	Lista așa-zișilor judecători minori
13-16	Samson din Dan împotriva filistenilor; saga eroică a triburilor
Adaosuri 17-21	
2 adaosuri – situația de dinainte de regalitate (17:6; 19:1; 21:25)	
17-18	statueta cultică a lui Mica – înființarea sanctuarului tribului Dan; migrarea daniților în nord
19-21	crima din Ghibea: războiul întregului Israel (inițial doar Efraim?) împotriva lui Beniamin; conflictul dintre triburi – 12:1u.



POPOARELE VECINE

Bibliografie: Ligia Bârziu / Rodica Ursu, *Istoria universală. Orientul antic*, București 2003; J.D. Douglas (ed.), *Dicționar biblic*, Oradea 1995.

Cele 7 popoare

Textele Pentateuhului vorbesc de 6 sau 7 popoare, a căror țară le este dată moștenire israeliților (6 în *Fac.* 15:21; *Ieș.* 3:8; dar 7 în *Deut.* 7:1).

Amoriții sunt o populație menționată în jurul anului 2000 în Mesopotamia, iar în jurul anului 1800 la Mari (N Mesopotamiei, astăzi în Siria), ca în sec. 14, pe fondul conflictelor între autoritatea egipteană din Siro-Palestina și principii locali, să se constituie chiar și o țară, în Siria, cu numele de Amurru. Este însă puțin probabil că VT face referire la acele populații. Mai degrabă termenul este generic.

Canaaniții reprezintă populația Canaanului, desigur mai puțin omogenă decât s-ar crede. Trebuie ținut cont de faptul că limba ebraică este limba Canaanului.

Unii cercetători cred că diferența dintre amoriți și canaaniți e pur literară: J ar prefera termenul „canaaniți”, pe când E „amoriți”.

Hitiții au constituit un Imperiu pe teritoriul Turciei de azi în sec. 18-13, care a concurat cu cel egiptean. Ei nu sunt semiți, ci indo-europeni. S-au remarcat prin creșterea cailor, prin armata bine organizată și prin introducerea tehnicii fierului. Este însă iarăși puțin probabil că VT îi are pe acești hitiți în vedere. Unii cercetători bănuiesc totuși o migrare hitită. Mult mai probabilă rămâne însă înțelegerea lor ca un termen generic pentru locuitorii Palestinei, cunoscută de exemplu în textele asiriene ca Hatti. Hitit era Urie, unul dintre vitejii lui David și cel a cărei frumoasă soție, Batșeba, a

fost luată de rege, devenind mama lui Solomon.

Iebusiții sunt locuitorii cetății Iebus (Ierusalim), cucerită de către David și transformată în capitală. Numele de Ierusalim este pre-israelit, fiind atestat în texte egiptene din sec. 19.

Despre celelalte, periziți, ghirgasiți și hiviți nu se cunoaște nimic. S-a propus identificare hiviților cu aheii, plauzibilă dacă ținem cont că și alte populații vechi grecești și-au făcut apariția în Palestina (filistenii).

Alte popoare

Huriții, care nu apar însă între cele 7 popoare, sunt un popor cunoscut din istorie, de origine indo-europeană, care a întemeiat chiar un imperiu puternic (Mitanni în NV Mesopotamiei, sec. 16-14). Ca și în cazul amoriților și al hitiților, mult mai probabil denumirea în VT nu păstrează nici o amintire etnică, ci devine una generică, mai ales că egiptenii numeau Hurru întreaga Palestină.

Filistenii, indo-europeni înrudiți cu grecii, au făcut parte din valul de migrare dorică care a venit pe mare și care a cauzat probleme statului egiptean în sec. 12. Sunt menționați de către egipteni (în egipteană *pršt*, citește convențional *perešet*). VT știe că patria lor de origine este Caftor (*Am.* 9:7), numită și în egipteană (Keftiu), identificată fie cel mai probabil cu Creta, fie cu o regiune din Cappadocia. Lucru cert, după ce au fost învinși, ei au fost colonizați



de către faraonul Ramses III (1184-1153) pe coasta palestiniană, în vechile posesiuni egiptene din fâșia Gaza. Acolo au înființat o federație de 5 orașe (un pentapolis), format din Așdod, Ascalon, Gaza, Ecron și Gat. Faimosul Goliat, eroul filistean învins după tradiție de David, era originar din Gat. După cum se poate observa și din figura alăturată (relief egiptean din Medinet Habu), propriu filistenilor este coiful cu pene. Ei au preluat divinitățile canaanite, dintre care se menționează Dagon, un zeu al fertilității.

Filistenii introduc fierul în Palestina, făcând trecerea de la epoca bronzului la cea a fierului.

Primul rege israelit, Saul, a fost ucis de filistenii.

Interesant că romanii au dat numele de *Palaestina* provinciei după filistenii.

Popoarele „rude”

VT păstrează tradiția înrudirii strânse între israeliți și alte popoare vecine: amoniții, moabiții și edomiții (vezi schema de la p. 55).

Amoniții se constituie ca stat înaintea Israelului, și chiar amenințarea lor determină alegerea lui Saul ca rege (1Reg. 12:12). Capitala lor este Rabat-Amon (azi Amman, capitala Iordaniei). Divinitatea națională era Milcom. Roboam, fiul lui Solomon și primul rege al statului Iuda despărțit, a avut ca mamă o amonită. S-au păstrat ca etnie chiar și în perioada elenistică (1Mac. 5:6u).

Moabiții. Moabiții și-au constituit statul pe teritoriul acordat în VT lui Ruben. Se presupune că Ruben deținea de fapt teritoriul la nord, și nu la sud, de gura Iordanului. În timpul călătoriei spre Canaan, regele moabit Balac l-a adus pe vrăjitorul Balaam să-i blesteme pe israeliți; blestemul se transformă însă în binecuvântare. Interesant că o inscripție descoperită la Deir Alla (Iordania) atestă faptul că Balaam fiul

lui Beor a fost o persoană istorică, un profet vizionar. Divinitatea națională moabită era Chemoș.

Edomiții. Considerați descendenți din fratele lui Iacob/Israel, Esau (numit și Edom), edomiții au constituit un stat la sudul Mării Moarte. După căderea Ierusalimului (587/6), grupuri de edomiți se instalează la sud de Hebron, formând Idumeea. Irod cel Mare era de origine edomită (idumeu). Divinitatea lor națională se numea Qaus sau Qos.

Deut. 23 oferă un catalog al celor dezirabili și indezirabili în adunarea Domnului. Interesant că amoniții și moabiții nu sunt primiți (v. 3u), pe când edomiții sunt considerați „frați” (v. 7).

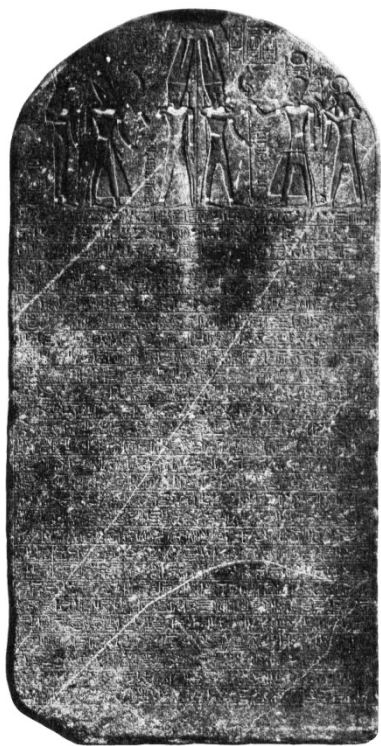
EXODUL

Bibliografie: Constantin Daniel / Ion Acsan, *Faraonul Kheops și vrăjitorii. Povestirile Egiptului antic*, București 1977, 137-142; Vladimir Petercă, *De la Abraham la Iosua*, București 1996.

Exodul sau ieșirea israeliților din Egipt constituie punctul central al Pentateuhului. Este actul prin care Iahve își revendică legătura strânsă cu Israelul, salvându-l și consolidându-l ca popor independent. Este actul des invocat în literatura VT ca punct de sprijin pentru orice demers teologic.

Elementele egiptene din relatarea Exodului nu lipsesc. Foarte importante sunt numele lui Moise și al fiului lui Aaron, Fineas. Moise, al cărui nume este explicat printr-o etimologie populară ca „cel scos din apă”, este de fapt un cuvânt egiptean, *ms* (citește convențional *mes*) „fiu”, care intră în componența multor nume (**Ramses** „născut din Ra, Tut**mes** „născut din Thot”). Fineas (ebr. Pinhas), numele fiului lui Aaron, înseamnă în egipteană „nubianul” (*p3-nḥsy* citește

convențional *pa-nehsi*), desemnând mai ales sclavii negri.



În încercarea de înțelegere istorică a Exodului trebuie să se țină cont de un monument egiptean, care constituie **prima atestare extra-biblică a Israelului**. Faraonul Merneptah și-a celebrat printr-o stelă (monument vertical de piatră inscripționat) din anul 1207 îdHr. victoria împotriva libienilor și a Palestinei. În partea superioară, stela are două registre puse alăturat, unul în oglindire cu celălalt. În centru, se află zeul Amon, reprezentat de 2 ori, în fața lui faraonul (tot de 2 ori), iar în extreme zeița Mut și respectiv zeul Horus.

Pasajul interesant pentru VT este următorul:

„Regii-au fost zdrobiți și spun: «Aman!»
Din rândul celor Nouă Arcuri [echivalentul celor 7 popoare din VT Deut. 7:1] nu-și ține nimeni capul sus;
Libia e devastată;
Kheta [țara hitiților] e pacificată;
Canaan e jefuită amarnic;
Ascalon e surghiunită jalnic;
Geser [Ghezer] e cucerită;
Ianoam a dispărut aproape;
Izrael [Israel] este pustiu, a pierit sămânța lui;
Palestina-i văduvită de Egipt;
Toate țările sunt liniștite;
Cel ce iscă tulburare cade rob,
Zace-nlănțuit de Merneptah,
Zi de zi răsară el tot așa ca zeul Ra!”



Numele „Israel” din text (l. 27) nu are ca celelalte țări/localități determinativul (ideogramă poziționată la sfârșitul unui cuvânt indicând grupul semantic al acestuia) de „țară străină”, ci pe cel de „popor străin” (reprezentat printr-un bărbat, o femeie și 3 liniuțe ca semn al pluralului). Indică oare aceasta că la vremea respectivă Israelul era încă un popor nesedentarizat, fără țară?

Un alt element istoric este menționarea în VT a cetăților construite de israeliți în Egipt: Ramses și Pitom. Prima, numită în egipteană *Per-ramses* (identificată astăzi cu Tell ed-Deba în E Deltei Nilului) a fost construită ca și capitală de faraonul Ramses II.

Astfel, timpul exodului se reduce la acești doi faraoni, care au domnit succesiv: Ramses II și fiul său Merneptah, deci cândva la jumătatea sec. 13 îdHr.

INSTALAREA ÎN CANAAN

Bibliografie: Israel Finkelstein, *The Archaeology of the Israelite Settlement*, Jerusalem, 1988; Herbert Donner, *Geschichte des Volkes Israel und seiner Nachbarn in Grundzügen*, Göttingen vol. 1: ³2000 (ATD.E 4/1); Vladimir Petercă, *De la Abraham la Iosua*, București 1996.

Teorii pentru instalare

Pentru instalarea în Canaan au fost propuse 3 teorii:

1. **Teoria migrației** – susținută de americanul William Foxwell Albright și de discipolii săi. Se pleacă de la datele arheologice, care atestă distrugerea în perioada Bronzului târziu a numeroase cetăți (Debir, Betel, Hațor, Lachiș –

distruse la sfârșitul sec. 13 îdHr.; Meghiddo, Taanac, Sichem – sfârșitul sec. 12). Deși este teoria care dă cel mai mult credit textului biblic, ea nu mai este susținută ca înainte, din cauza faptului că înseși datele arheologice o contrazic. Distrugerea orașelor s-a făcut la intervale de timp și nu pot fi puse în legătură cu migrația unui val etnic, cum au fost israeliții. Nu există o cucerire a Ierihonului atestată, iar cetatea Ai, cum îi arată și numele („ruine”) zăcea părăsită în sec. 13-12 îdHr.

2. **Teoria infiltrației** – susținută de germanii Albrecht Alt, Martin Noth. Se pleacă de la critica literară, punându-se accentul pe rolul etiologiilor, adică al acelor relatări care încearcă să explice o realitate curentă. Ex.: Ios. 7-8 ar fi de fapt o etiologie referitoare la Ai, apărută în sânul tradițiilor beniaminite păstrate la un sanctuar (Ghilgal?) și nu un referat militar obiectiv. Se consideră că israeliții, ca triburi seminomade, s-au infiltrat pașnic, stabilindu-se în zonele mai puțin locuite (dealurile din Efraim) și că doar în a doua fază s-a ajuns și la altercații cu populația canaanită, comasată în orașe-stat în văi.

3. **Teoria revoluției** – susținută de George Mendenhall și Norman Gottwald. Se pleacă de la sociologie și antropologie (cu influențe marxiste). Mai întâi se neagă diferența etnică între israeliți și canaaniți; conflictul nu s-ar datora unor nou-veniți din altă parte, ci unor „revoluționari” locali. În fond se stipulează existența unei tensiuni sociale între clasa orașenilor din cetăți și a țăranilor din sate. Revolta țăranilor împotriva feudalilor a primit și o infuziune religioasă, prin faptul că revoluționarii au fost câștigați de partea unor muncitori refugiați din Egipt, care au trăit experiența Exodului și care l-au proclamat pe Iahve ca un zeu rival al feudalilor. Teoria a suferit modificări, în sensul că s-a estompat accentul revoluției. În prezent, ca **teoria evoluției**, susținută de danezul Niels Peter Lemche, se pleacă de la aceeași tensiune cetate-sat, dar se consideră că schimbarea socială s-a produs treptat. Punctul forte al teoriei este faptul

că din punct de vedere arheologic s-a constatat o continuitate între ocupațiile israelite și cele canaanite.

Triburi

În literatura vechi-testamentară se vorbește de două grupuri tribale, grupul Liei și grupul Rahilei, după cele două soții ale lui Iacov. Grupul Liei ar fi premers grupul Rahilei în ceea ce privește instalarea în Canaan; grupul Rahilei (Iosif adică Efraim & Manase, plus Beniamin), aducând atât tradiția exodului din Egipt cât și iahvismul, s-ar fi instalat în centrul grupului Liei (ținuturile deluroase din Efraim). Tradițiile grupului Rahilei s-au păstrat în sanctuarele tribale: Șilo, Ghilgal, Betel.

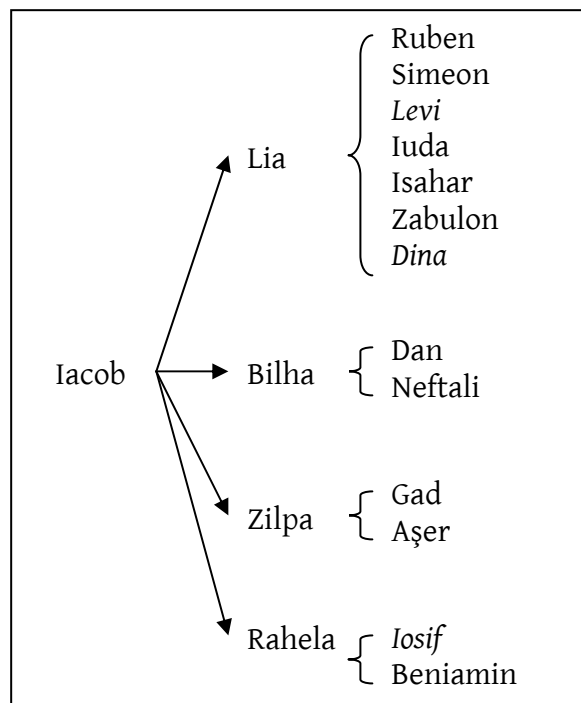
Copiii lui Iacob/Israel sunt în număr de 13. Cu excepția Dinei (exclusă din liste) și a lui Levi (al cărui trib este dedicat serviciului sacerdotal) ei sunt considerați părinții celor 12 triburi israelite, prin integrarea în locul lui Iosif a celor 2 fii ai săi născuți în Egipt, Efraim și Manase, adoptați de către Iacob/Israel (*Fac.* 50).

Atrage atenția grija de a păstra numărul de 12, fie pe de o parte prin trecerea Dinei pe un plan secundar (*Fac.* 35:22-26 – lista cuprinde 12, fără Dina), fie pe de altă parte prin înlocuirea lui Iosif cu fiii săi, Efraim și Manase, pentru a suplini locul lui Levi, considerat separat ca trib sacerdotal.

Numărul 12, care sugerează plenitudinea, se întâlnește și în alte cazuri. Și Nahor, fratele lui Avraam, are 12 fii (*Fac.* 22:20-24), Ismael are 12 triburi (*Fac.* 17:20), iar Esau are 12 nepoți (*Fac.* 36:9-13 fără Amalec).

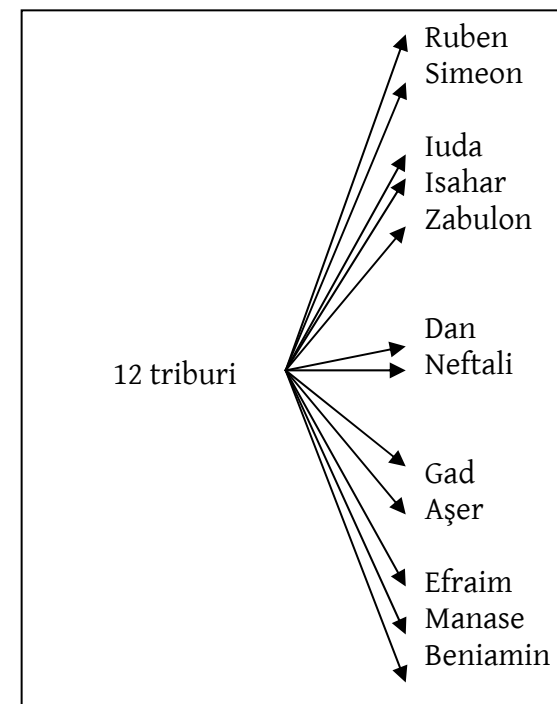
În anii '30 ai secolului trecut s-a lansat ipoteza amfictioniei, după care sistemul de 12 triburi ar semăna federațiilor cultice grecești (numite *amphiktyonia*). Triburile federate slujeau la un sanctuar comun prin rotație timp de un an, așa explicându-se și numărul lor care corespunde lunilor

anului. Mai recent, teoria amfictioniei a fost însă abandonată, considerându-se că Israelul nu avea un astfel de sanctuar comun.



Numărul 12 a jucat însă un rol foarte important: apostolii Mântuitorului sunt tot 12 și ei vor sta pe 12 scaune și vor judeca pe cele 12 triburi ale lui Israel (Mat. 19:28).

Triburile israelite ca atare au luat naștere pe teritoriul palestinian, așa cum o dovedesc numele Efraim și Iuda, care inițial au desemnat cele două regiuni muntoase. Interesant mai este numele Isahar, care înseamnă etimologic în ebraică „mercenar” (אִישׁ שָׂכָר – *iș sahar* lit. „bărbat al plății”). Aceasta nu poate fi înțeles decât ca un supranume care reflectă raportul acelui trib cu cetățile canaanite din nord. Cu alte cuvinte, este foarte probabil ca inițial o parte dintre israeliți să se fi aflat în serviciul canaanitilor (cf. ipoteza evoluției).



Orașele stat canaanite erau grupate în două lanțuri transversale, unul nordic (câmpia Iezreel, Meghiddo, Bet-Șean) și altul sudic (Ierusalim), care controlau drumurile comerciale în Palestina. Așezările israelite timpurii s-au efectuat tocmai în spațiul dintre cele două lanțuri, în zone nelocuite deluroase, care au trebuit mai întâi să fie defrișate (Iosua 17:15.18).

RUT

Rut nu face parte din Istoria deuteronomistă. Ca gen literar este o novelă apropiată ca și conținut de cartea *Iona*

(mila lui Dumnezeu se răsfârge și asupra străinilor) și *Est*. Faptul că moabiteanca Rut devine închinătoare a lui Iahve (*Rut* 1:16), moștenitoare în Israel și chiar strămoașa regelui David (*Rut* 4:18-22; cf. *1Paral.* 2:9-15) contrastează cu literatura deuteronomică, după care moabiții erau excluși din cultul iahvist (*Deut.* 23:4-5).

În MT *Rut* este inclusă în rândul cărților festive (מְגִלּוֹת – *meghilót*), fiind citită la sărbătoarea Cincizecimii. LXX a plasat-o însă după *Jud.*, pentru că acțiunea cărții corespunde cu acea perioadă și pentru că la final oferă genealogia lui David. Datarea cărții nu se poate face însă cu precizie. În general se acceptă o datare târzie, **postexilică**.

1	expoziția: dintr-o familie din Betleem refugiată în Moab rămâne doar soția cu cele 2 nurori moabitence dialogul dintre Naomi și Rut rugăciunea de cerere a lui Naomi (nume schimbat din Naomi în Mara)
2	întâlnirea dintre Rut și Boaz Rut îi povestește lui Naomi
3	sfatul lui Naomi întâlnirea dintre Rut și Boaz noaptea Rut îi povestește lui Naomi
4	sfatul judiciar de la poartă: alt răscumpărător refuză Boaz se căsătorește cu Rut 4:18u genealogia lui David

Numele sunt simbolice: Noemi (= „grație”) își schimbă numele în Mara (= „cea amară”) din cauza situației disperate; Mahlon (= „boală”); Chilion (= „distrugere”); Orpa (= „rupere”); Rut (= „însoțitoare”); Boaz (= „în el este puterea”).

Genealogia lui David (*Rut* 4:18u), un adaos al cărții, a fost preluată în genealogia Mântuitorului (*Mat.* 1:5-6), cu mica diferență că însuși Boaz s-a născut dintr-o femeie străină, și anume canaanita Rahab (cf. *Jud.* 2).

1-2 REGI

1Reg. și *2Reg.* au format inițial o singură carte, fiind despărțite prima dată de LXX; numite *1* și *2 Samuel* în MT, au fost împărțite în manuscrisele masoretice abia din sec. 15.

Și separarea între *1-2Reg.* și *3-4Reg.* este ulterioară, fiind atestată totuși în manuscrisele de la Qumran.

Julius Wellhausen și apoi Leonhard Rost au arătat existența a 3 mari complexe în *1-2Reg.*:

- *1Reg.* 1-15: o istorie despre Eli, Samuel și Saul
- *1Reg.* 16-*2Reg.* 8: istoria accederii lui David
- *2Reg.* 9-20; *3Reg.* 1-2: istoria succesiunii la tron a lui David

La aceste complexe mari se adaugă unele relatări minore, precum istoria chivotului sfânt (*1Reg.* 4-6; *2Reg.* 6) sau adaosurile la istoria lui David (*2Reg.* 21-24).

Samuel și Saul (*1Reg.* 1-15)

1-3	istoria copilăriei lui Samuel în Șilo Eli și fiii săi
	2 cântarea de laudă a Anei
4-6	+ <i>2Reg.</i> 6 – istoria Chivotului: din templul din Șilo ajunge în Filistia (templul zeului Dagon), întoarcerea în Israel (Chiriat Iearim)
7-12	introducerea regalității: Saul uns rege de către Samuel, ales prin sorti la Mițpa, reinstalat la Ghilgal după o campanie victorioasă împotriva amoniților
13-15	faptele lui Saul în război contra filistenilor (13-14; Ionatan) și amaleciților (15; cf. <i>Ieș.</i> 17); dezavuarea lui Saul de către Dumnezeu

Istoria accederii lui David (*1Reg.* 16-*2Reg.* 5(7-8))

16	ungerea lui David
----	-------------------

		David cântăreț la curtea lui Saul
17		lupta cu Goliat (cf. 2Reg. 21:19)
18-20		invidia lui Saul față de David (cântec: 18:7; 21:12) prietenia cu Ionatan
21-27		David ca șeful unui grup de militari (22:2; 27:2șu); acordarea cetății Tīclag (27:6șu)
28		Saul la vrăjitoarea din En-Dor
31		moartea lui Saul și a fiilor în lupta cu filistenii (mt Ghilboa)
1		plângerea lui David pentru Saul și Ionatan
2-4		David și Eșbaal
	2	David uns rege (cu legământ) peste Iuda în Hebron
5		David uns rege peste Israel cucerirea Ierusalimului; victorie contra filistenilor
6		transferul Chivotului (continuarea istoriei din 1Reg. 4-6)
7		profeția lui Natan: casa lui David va conduce mereu: referitoare la casa lui David (v. 11b.16) sau cel puțin la urmașul direct (v. 12.14a) – ecouri în 2Reg. 23:5; Ps. 88; 131; Is. 55:3; refuzul construirii Templului
8		supunerea popoarelor vecine
	8:16-18	lista dregătorilor lui David (cf. 3Reg. 4)

Istoria succesiunii la tron a lui David (2Reg. (6)9-20; 3Reg. 1-2)

9		David are milă pentru Meribbaal
10-12		război contra amoniților (cf. 1Reg. 11)
11		Batșeba; nașterea lui Solomon
12		parabola lui Natan (cf. Ps. 50)
13-14		fiii lui David: Amon și Abesalom
15-19		revolta lui Abesalom
20		revolta lui Șeba

Adaosuri (2Reg. 21-24) (?, inserate în istoria succesiunii la tron a lui David)

21		răzbunarea ghibeoniților împotriva urmașilor lui Saul eroii lui David
22		= Ps. 17

23		ultimele cuvinte ale lui David
	23:8u	eroii lui David (cf. 21:15șu)
24		etiologia locului Templului din Ierusalim: recensământ; profetul Gad; alegerea pedepsei; construirea altarului pe terenul lui Arauna

Mai întâi trebuie observat că anumite relatări contrastează cu altele. De exemplu versiunea veche pozitivă față de rege: 1Reg. 9-10:16; 11 contrastează cu versiunea mai nouă negativă (dtr): 7-8; 10:17-27; 12.

Există și dublete: respingerea lui Saul de către Dumnezeu (1Reg. 13 || 15), introducerea lui David la curte (1Reg. 16 || 17), David la regele Achiș din Gat (1Reg. 21 || 27), crușarea lui Saul de către David (1Reg. 24 || 26).

Teologia deuteronomistă

Istoria deuteronomistă își propune să reinterpreteze istoria din punctul de vedere al predicii Deuteronomului. De aceea istoria regalității din 1-4Reg. nu constituie o istorie obiectivă, ci una interpretată prin perspectiva Deut. Departele de a fi anale de curte, relatările sunt impregnate de reflecții teologice. Regii sunt calificați ca buni sau răi în funcție de atașamentul lor arătat față de Tora. Paul N. Tarazi (St. Vladimir, NY) trasează chiar o paralelă între Istoria Deuteronomistă și evangheliile. Așa se explică și interesul diferit față de perioadele istorice: istoria lui David ocupă cea mai mare parte din relatări.

Profeții joacă un rol principal în evaluarea istoriei:

- Gad îi convinge pe David să fugă de Saul (1Reg. 22:5); îi anunță pedeapsa divină din cauza recensământului (2Reg. 24:10-19)
- Natan vestește continuitatea dinastiei davidice (2Reg. 7:1-17); îl mustră pe David (2Reg. 12:1-15) și

- apoi îi anunță iertarea (12:24-25)
- Ahia din Șilo anunță desprinderea Israelului de sub dinastia davidică (3Reg. 11:26-40); apoi tot el anunță căderea lui Ieroboam I (3Reg. 14:1-18)
- Iehu anunță uciderea regelui Baeșa din Israel (3Reg. 16)
- Ilie și Elisei (3Reg. 17-4Reg. 13)
- Miheia fiul lui Imla împotriva lui Ahab (4Regi. 22:5-28)
- Iona prezice victoriile lui Ieroboam II (4Reg. 14:25)
- căderea Israelului înțeleasă ca fiind cauzată de neascultarea profeților de către popor

4Reg. 17:13-23: „¹³ Atunci Domnul a dat mărturie împotriva lui Israel și a lui Iuda prin **toți proorocii Săi**, prin **toți văzătorii**, zicând: «Întoarceți-vă din căile voastre cele rele și păziți poruncile Mele, așezămintele Mele și toată învățătura pe care Eu am dat-o părinților voștri și pe care v-am dat-o și vouă prin prooroci, robii Mei!» ¹⁴ Dar ei n-au ascultat, ci și-au învățat cerbicia, ca și părinții lor care nu crezuseră în Domnul Dumnezeu lor. ¹⁵ Și au disprețuit poruncile Lui și legământul Lui, pe care-l încheiase El cu părinții lor și descoperirile Lui, cu care El îi deșteptase și au umblat după idoli și au ajuns netrebnici, purtându-se ca popoarele cele dimprejur de care Domnul le zisese să nu se poarte ca ele; ¹⁶ Și au părăsit toate poruncile Domnului Dumnezeului lor și au făcut chipurile turnate a doi viței și au așezat Așere și s-au închinat la toată oștirea cerului și au slujit lui Baal; ¹⁷ Și au trecut pe fiii lor și pe fiicele lor prin foc, au ghicit și au vrăjit și s-au apucat să facă lucruri netrebnice în ochii Domnului și să-L mânie. ¹⁸ Atunci S-a mâniat Domnul tare pe Israeliți și i-a lepădat de la fața Sa, și n-a mai rămas decât seminția lui Iuda. ¹⁹ Dar nici Iuda n-a păzit poruncile Domnului Dumnezeului său și s-a purtat după obiceiurile Israeliților, cum se purtau aceștia. ²⁰ Și și-a întors Domnul fața de la toți urmașii lui Israel și i-a smerit dându-i în mâinile jefuitoarelor și în sfârșit i-a lepădat de la fața Sa. ²¹ Căci Israeliții se dezbinaseră de la casa lui David și făcuseră rege pe Ieroboam, fiul lui Nebat. Ieroboam a abătut pe Israeliți de la Domnul și i-a băgat în păcat mare. ²² Și au umblat fiii lui Israel

în toate păcatele lui Ieroboam, câte făcuse acesta și nu s-a depărtat de la ele, până când n-a lepădat Domnul pe Israel de la fața Sa, cum ziseseră **toți proorocii, robii Săi**. ²³ Și a fost strămutat Israel din pământul său în Asiria, unde se află până în ziua de astăzi”.

- Isaia în timpul asediului Ierusalimului (4Reg. 19-20)
- profeții anunță distrugerea Ierusalimului

4Reg. 21:10-15: „¹⁰ Atunci Domnul a grăit prin **prooroci, robii Săi**, și a zis: ¹¹ «Pentru că Manase, regele Iudei, a făcut astfel de urâciuni, mai rele decât tot ce au făcut Amoreii care au fost înainte de el, și a vârat pe Iuda în păcat cu idoli lui. ¹² De aceea așa zice Domnul Dumnezeu lui Israel: Iată Eu voi aduce așa rău asupra Ierusalimului și asupra lui Iuda, încât celui ce va auzi îi vor țui amândouă urechile; ¹³ Și voi întinde peste Ierusalim frânghia de măsurat a Samariei și cumpăna casei lui Ahab, și voi șterge Ierusalimul, așa cum se șterge un vas și se pune apoi cu gura în jos; ¹⁴ Și voi lepăda rămășița moștenirii Mele și-i voi da în mâinile vrăjmașilor lor, și vor fi de pradă și de jaf pentru toți prietenii lor, ¹⁵ Pentru că au făcut lucruri netrebnice înaintea ochilor Mei și M-au mâniat din ziua aceea când părinții lor au ieșit din Egipt și până în ziua aceasta».

4Reg. 24:2-3 „² Atunci Domnul a trimis asupra lui cete de Caldei, cete de Sirieni, cete de Moabiți și cete de Amoniți; și le-a trimis asupra lui Iuda, ca să-l piardă, după cuvântul Domnului pe care l-a rostit prin **robii Săi, proorocii**. ³ Aceasta s-a făcut cu Iuda numai din porunca Domnului, ca să fie lepădat de la fața Lui pentru păcatele lui Manase și pentru tot ce făcuse acesta”.

Cântarea Anei

1-2Reg. sunt introduse de un psalm (cântarea Anei – 1Reg. 2) și sunt încheiate de altul (2Reg. 22 || Ps. 17). Biserica creștină a acordat o importanță foarte mare primului. Redactarea creștină a LXX, care a introdus cartea *Odelor*, a selectat psalmi din cărțile istorice și profetice folosite în

cultul liturgic, astfel că 1Reg. 2 este Oda 3 (se găsește în florilegiul numit „Cântările lui Moise” în anexa *Psaltirii*).

1Reg. 2 este primul text al VT în care apare termenul Mesia (*māšîah*).

2:10: „El [Iahve] va da tărie regilor noștri și fruntea Unsului Său [*māšîah* o] va înălța”.

Sigur că pentru creștini, ideea că Iahve este cel care ia viața și apoi iarăși o dă era interpretată prin prisma mesianică a v. 10:

2:6.8: „Domnul omoară și învie; El coboară la locuința morților și iarăși scoate. [...] ⁸Pașii sfinților Săi El îi păzește, iar nelegiuiții vor pieri într-un întuneric căci omul nu prin putere este tare”.

Istoria chivotului

Istoria chivotului (1Reg. 4–6; 2Reg. 6) are de asemenea o foarte mare importanță. Rezidând inițial în sanctuarul din Șilo, pe teritoriul tribului Efraim, mutat apoi în Ierusalim de către David, chivotul devine simbolul uniunii dintre cele două entități politice, Israel și Iuda.

Există teoria că David a folosit inițial chiar templul canaanit din Ierusalim pentru depozitarea chivotului (cf. „casa Domnului” în 2Reg. 12:20, și nu „cort” ca în 2Reg. 6:17). Așa s-ar explica și prezența unor tradiții canaanite în teologia ierusalimiteană.

2Reg. 7

Bibliografie: Vladimir Petercă, *Regele Solomon în Biblia ebraică și în cea grecească*, Iași 1999; idem, *Mesianismul în Biblie*, Iași 2003.

2Reg. 7:12-16: „¹²Iată Domnul îți vestește că-ți va întări **casa**, iar când se vor împlini zilele tale și vei răposa cu părinții tăi,

atunci voi ridica după tine pe **urmașul tău, care va răsa din coapsele tale** și voi întări stăpânirea sa. ¹³Acela va zidi **casă** numelui Meu și Eu voi întări scaunul domniei lui în veci. ¹⁴**Eu voi fi aceluia tată, iar el îmi va fi fiu;** de va greși, îl voi pedepsi Eu cu toiagul bărbatilor și cu loviturile fiilor oamenilor. ¹⁵Dar mila Mea nu o voi lua de la el cum am luat-o de la Saul, pe care l-am lepădat înaintea feței tale. ¹⁶**Casa** ta va fi neclintită, regatul tău va rămâne veșnic înaintea ta și tronul tău va sta în veci”.

Textul din 2Reg. 7:12-16 trebuie citit în contextul întregului cap. 7. Problema gravitează în jurul termenului „casă”, înțeles în două moduri: „casă”-templu și „casă”-dinastie. David își propusese să ridice „casă” lui Dumnezeu, însă Dumnezeu îi vestește prin Natan că El îi va ridica de fapt lui David „casă”.

Ceea ce se remarcă în acest legământ al lui Dumnezeu cu David este absența oricărei condiții. Dumnezeu garantează o casă (dinastie) neclintită, un regat și un tron veșnic (v. 16). Și totuși dinastia davidică a dispărut în 587/6 îdHr. la cucerirea Ierusalimului de către babilonieni.

Reacția la această aparantă contrazicere a profeției s-a declanșat în mai multe moduri.

Pe de o parte, legământului i s-au adăugat clauze condiționale, după exemplul Deuteronomului (cf. *Deut.* 7:12 și paragraful despre legământ din cursul 4). Literatura deuteronomistă a retușat astfel legământul din 2Reg. 7; doar ascultând, regele își păstrează tronul veșnic. Acest lucru se păstrează și în literatura cronistă, care repetă în 3 rânduri promisiunea (1Paral. 17:13-14; 22:10; 28:6-7), ultima dată însă inserând și o condiție:

1Paral. 28:9: „Și tu, fiul meu Solomon, cunoaște pe Dumnezeul tatălui tău [...] **Dacă**-L vei căuta, Se va lăsa găsit de tine; dar, **dacă**-L vei părăsi, te va lepăda și El pe veci”.

Acest verset este alcătuit sub influența profetului Ieremia (cf. *Ier.* 29:13), cel care a anunțat chiar repudierea de către Iahve a însuși templului din Ierusalim, cel despre care se

credea că va dura veșnic (*Ier.* 7:4.11.14-15). Cu alte cuvinte, Ieremia arată că atât regele, cât și templul de care regalitatea iudaică era legată în virtutea *2Reg.* 7, pot să fie repudiate, dacă nu se respectă legământul.

Pe de altă parte, s-a menținut speranța în restabilirea dinastiei davidice, prin Ioiachin, regele exilat (profetul Iezechiel își datează profețiile după anii lui Ioiachin, ca și cum acesta domnea în continuare; prin aceasta își manifesta probabil speranța că regele Ioiachin va fi repus) sau prin Zorobabel (*Ag.* 2:23; *Zah.* 6:11-13 – de remarcat legătura dintre domnie și rezidirea templului). Nici Ioiachin, nici Zorobabel însă nu au repus în drepturi dinastia davidică.

De aceea putem spune că *2Reg.* 7 s-a menținut într-o sferă a promisiunii neîmplinite încă, ce-și așteaptă împlinirea.

NT o reia și arată împlinirea ei în persoana Mântuitorului. Aplicarea promisiunii lui Natan la Hristos o regăsim în NT în teologia lucaniană.

Luc. 1:32-33: „³²Acesta [Iisus] va fi mare și **Fiul Celui Preaînalt** se va chema și Domnul Dumnezeu îi va da Lui **tronul** lui **David, părintele Său**. ³³Și va împărăți peste casa lui Iacov **în veci** și împărăția Lui nu va avea sfârșit”.

Fapt. 2:30-31: „³⁰Deci el [David], fiind prooroc și știind că Dumnezeu i S-a jurat cu jurământ să așeze pe tronul-i din **rodul coapselor lui**, ³¹**Mai înainte văzând**, a vorbit despre învierea lui Hristos”.

Întâlnim aici 3 elemente de bază: asemeni lui Solomon, Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu (cf. *2Reg.* 7:14); Hristos ca fiu al lui David (cf. *2Reg.* 7:12); Hristos ca împărat veșnic (cf. *2Reg.* 7:13.16). Putem să adăugăm aici al 4-lea element, zidirea templului (cf. *2Reg.* 7:13); și Hristos zidește un templu (*Mat.* 26:61 || *Marc.* 14:58), după interpretarea ioaneică prin învierea trupului Său (*Ioan* 2:19-22).

3–4 REGI

Regele Solomon (3Reg. 1–11)

1–2	sfârșitul istoriei succesiunii la tron a lui David; încoronarea lui Solomon (împotriva lui Adonia)
3:4u; 9	revelații
3; 5:9u	înțelepciunea lui Solomon
4	lista dregătorilor lui Solomon (cf. <i>1Reg.</i> 8:16u; 20:23u)
5–8	munca silnică în cele 12 districte
10–11	construirea Templului și a palatului
	comerțul (9:25u), relațiile internaționale

Istoria regatelor separate Israel și Iuda (926–722 îdHr.) (3Reg. 12–4Reg. 17)

12	separarea regatului. Ieroboam 1. și Roboam doi viței de aur
17–19; 21 4Reg. 1	profetul Ilie din Tișbi (> Tezvitianul)
	18 judecata lui Dumnezeu pe Carmel
	19 teofania pe Horeb chemarea lui Elisei
	21 via lui Nabot
	1 regele Ahazia apelează la Ba'al Zebub
20	profet anonim în războiul cu sirienii
22	profetul Miheia fiul lui Imla
4Reg. 2–9; 13	profetul Elisei
	2 ridicarea lui Ilie la cer; Elisei primește o treime din duhul lui (2:9; cf. <i>Deut.</i> 21:17)
	2; 4; 6–8 minuni
	3 război cu regele moabit Meșă
	5 vindecarea ofițerului sirian Naaman de lepră
9–10	revoluția lui Iehu
11	Atalia din Iuda
17	cucerirea Samariei de către regele asirian Sargon II (722/721 îdHr.)

Istoria regatului Iuda (722-587 îdHr.) (4Reg. 18-25)

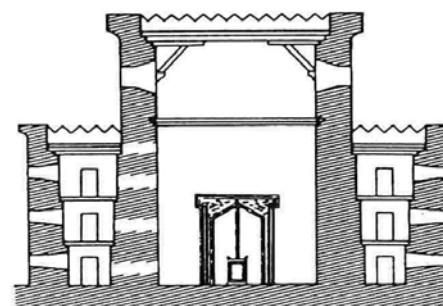
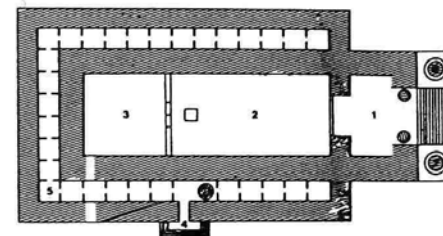
18-20	= Is. 36-39; regele Iezechia și profetul Isaia: asediul Ierusalimului de către regele asirian Sanherib (701 îdHr.)
20-23	reforma regelui Iosia (622 îdHr.)
24	prima cucerire a Ierusalimului și deportarea regelui Ioiachin (597 îdHr.)
25	= Ier. 52; a II-a cucerire a Ierusalimului (587/586 îdHr.) exilul babilonian (587/6-538 îdHr.) guvernatorul Godolia iertarea regelui Ioiachin (561 îdHr.)

Templul lui Solomon

Bibliografie: Wolfgang Zwickel, *Der salomonische Tempel*, Mainz a.R. 1999; R. Pache (ed), *Dicționar biblic*, vol. III, Ed. Stephanus, București 1998, p. 205.



Templul lui Solomon (recontituit). Ridicat de Solomon în anii 4-11 de domnie (probabil), distrus de regele Nabucodonosor II în 587/586 îdHr.



Templul lui Solomon era format din trei părți: vestibulul (1) cu intrarea flancată de doi piloni numiți Iachin și Boaz, Sfânta (2) și Sfânta Sfințelor (3). Sfânta era înconjurată de un brâu de camere pe trei etaje, folosite de preoți (5), accesul fiind pe o poartă în partea sudică (4).



Această rodie din fildeș (43×23 mm), descoperită în 1979, reprezintă **singura relictă păstrată** din Templul solomonian. Datează din jurul anului 750 îdHr. Poartă o inscripție ebraică „Aparține casei [templului] lui Iahve ca dar sfânt pentru preoți”. În partea inferioară este prevăzută cu un orificiu, încât constituia probabil măciulia unui sceptru, care era folosit de preoți în cadrul cultic.

În perioada prexilică li se permitea și laicilor să intre în Templu (cf. Is. 6 – chemarea profetului Isaia se face în templu; Ps. 26:7-9). În perioada post-exilică doar preoții puteau intra în Templu, iar în Sfânta Sfințelor doar marele preot o dată pe an, de Ziua Ispășirii (*Yōm Kippūr*).

EVENIMENTE ISTORICE

Regatul unificat <i>din.beniaminită</i> Saul cca. 1010 Ișbaal <i>din.iudaică</i> (continuare în regatul lui Iuda) David cca. 1004 Solomon până în 926		
Regatul Iuda		Regatul Israel
Roboam	926-910	<i>din. efraimită</i> Ieroboam I 926-907
Abia	910-908	Nadab 907-906
Asa	908-868	<i>din. isaharită</i> Baeşa 906-883
		Ela 883-882
		Zimri 882
		<i>din. omridă</i> Omri 882-871
		Ahab 871-852
Iosafat	868-851	Ahazia 852-851
Ioram	851-845	Ioram 851-845
		<i>din. lui Iehu</i> Iehu 845-818
Ahazia	845	Ioahaz 818-802
Atalia	845-840	Ioaş 802-787
Ioaş	840-801	Ieroboam II 787-747
Amatîia	801-773	Zaharia 747
Azaria / Uzia	773-735	Şalum 747/6
Iotam	757-742	<i>din. lui Menahem</i> Menahem 747/6-737
(coregent)		Pecahia 737-735
Ahaz	742-726/5	Pecah 735-732

	Osea 732-724/3
Iezechia	725-697
Manase	696-642
Amon	641-640
Iosia	639-609
Ioahaz	609
Ioiachim	608-598
Ioiachin/Iehonia	598/7
Sedechia	597-587/6

Israel şi Iuda

Dezbinarea regatului unit se datorează lui Roboam, şi în ultimă instanţă chiar lui Solomon, care organizase întreţinerea aparatului administrativ. Bătrânii din Sichem îl sfătuiesc pe tânărul Roboam să reducă din taxe şi corvezi, însă acesta, prost sfătuit, îi refuză. Urmează secesiunea nordului (cele 10 triburi). Dinastiei davidice nu îi rămân decât dealurile din Iudeea şi capitala Ierusalimul.

În timpul lui Roboam, faraonul Şişac/Şeşonq conduce o campanie împotriva Palestinei. După 3Reg. 14:25-26 faraonul a jefuit Templul. Roboam înlocuieşte scuturile de aur cu altele de aramă.

Pentru a contrabalansa importanţa Templului din Ierusalim, Ieroboam îşi ridică două sanctuare în sud (Betel) şi nord (Dan). I se impută idolatria, prin cultul viştelor de aur (anunţat încă din timpul Exodului – Ieş. 32); idolatria lui Ieroboam I va constitui un precedent repetat de fiecare rege israelit. De remarcat că tot acum este vestit (cu numele chiar!) un reformator, regele Iosia (3Reg. 13:2).

După o dinastie din tribul Isahar, remarcată doar prin conflict fratricid cu Iuda, urmează dinastia omridă. Omri, un general care preia puterea profitând de asasinarea regelui, inaugurează o perioadă de înflorire în Regatul din nord. El

mută capitala în Samaria (880), pe care, după modelul lui David, o ia în posesie, nu prin cucerire însă, ci prin cumpărare. Astfel capitala devine fieful regelui. Omri i-a impresionat pe asirieni, care numesc Israelul „țara lui Omri”, chiar și când dinastia omridă se stinsese.

Fiul lui Omri, Ahab (871-852), întreține legături cu fenicienii, căsătorindu-se chiar cu Izabela, o prințesă feniciană, fiica regelui Tirului Eșbaal. Ahab ridică un templu în Sichem dedicat lui Baal (cu supranumele Baal Berit = „Baal al Legământului”).

Tot acum apare și curentul monolatrii reprezentat de Ilie și de ucenicul acestuia, Elisei. Interesant că profetul Ilie își desfășoară activitatea și în Fenicia: învie un tânăr în Sarepta, după ce înmulțește făina și uleiul. Ilie este unul dintre cei mai mari profeți, deși de la el nu a rămas vreo carte. Răpirea sa la cer a născut ideea eshatologică a întoarcerii sale (*Mal.* 3:23); Ilie devine un tip al lui Ioan Botezătorul (*Mat.* 11:14). La Schimbarea la față a Mântuitorului, el îi reprezintă pe prooroci, iar Moise Legea (*Mat.* 17 || *Marc.* 9 || *Luc.* 9).

În această perioadă relațiile dintre Israel și Iuda sunt prietenești. Fiul regelui iudeu Iosafat se căsătorește cu Atalia, fiica lui Ahab.

Dinastiei omride îi pune capăt un ofițer zelos, sprijinit de mișcarea monolatră iahvistă. Este vorba despre Iehu (845-818), care-i ucide în luptă pe regele Israelului și pe cel al Iudei,



executând-o apoi pe Izabela. Tot el distruge templul lui Baal.

Un fapt pe care VT îl trece sub tăcere este supunerea lui Iehu față de regele asirian Salmanasar III. Figura alăturată îl prezintă pe Iehu prosternându-se înaintea lui Salmanasar III. Ea rămâne **singura reprezentare păstrată a unui rege israelit**.



Sigiliu descoperit la Meghiddo cu lungimea de 3,8 cm. Inscripția spune „Aparținând lui Șema, slujitorul lui Ieroboam”. Ar putea fi vorba de regele Ieroboam II.

Cel mai mare rege israelit este Ieroboam II (787-747), cu domnia cea mai lungă; în timpul lui Israel ajunge la maximum de expansiune teritorială, generând o largă adeziune populară. Pe fondul acestui entuziasm își fac auzite vocile profeții Osea (originar chiar din regatul nordic) și Amos (iudeu care a activat doar în nord).

Influența asiriană sporește, regele Menahem (747-737), un uzurpator care va inaugura a cincea și ultima dinastie israelită, este menționat atât în VT cât și în analele asiriene ca aducând în 738 un tribut foarte greu (1.000 de talanți de argint [= 43,5 t], pentru care a impus o taxă oamenilor bogați din regat de 50 de sicli – cf. *4Reg.* 15:19-20).

Între 733-732 regele uzurpator Peah al Israelului aliat cu regele sirian Rețin al Damascului fac presiuni asupra regelui Ahaz al Iudei pentru atragerea acestuia într-o coaliție anti-asiriană. Este ceea ce se numește războiul siro-efraimit. Ahaz apelează însă la asirieni. Regele Tiglat-Pileser (745-727) cucerește Damascul în 732 și transformă nordul Israelului în 3 provincii asiriene: Dor, Megiddo și Galaad. Această restrângere teritorială a Israelului constituie primul pas către cucerirea totală.

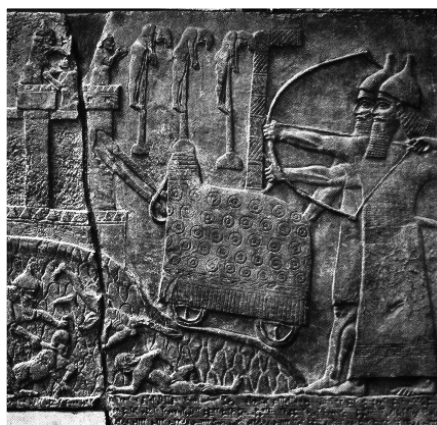
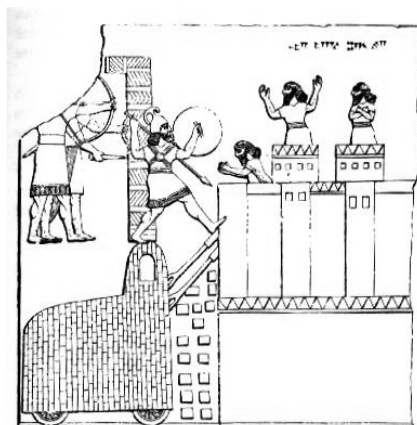
Cucerirea Samariei

Regele asirian Sargon II (721-705), cel care a cucerit capitala Samaria.



Berbecul de luptă era un car blindat prevăzut cu butuci cu capete de metal pentru spargerea zidurilor, iar turnul mobil era folosit pentru pătrunderea infanteriei la nivelul zidurilor inamice. De asemenea asirienii sunt primii care folosesc războiul psihologic, prin execuții spectaculoase ale oponenților (trageri în țeapă – v. figura din dreapta, jupuiți de vii, mutilări).

Cucerirea cetății israelite Ghezer. Armata asiriană folosea tehnici militare foarte înaintate pentru vremea aceea, precum berbecul de luptă și turnul mobil.



Data cuceririi Samariei nu este cunoscută cu precizie din cauza surselor asiriene. Pe de o parte Salmanasar V se prezintă ca fiind cuceritorul Samariei (722), pe de altă parte succesorul lui, Sargon II, care introduce altă dinastie, pretinde că a cucerit capitala israelită (721). Asediul început sigur de Salmanasar a durat 3 ani și cel mai probabil Sargon II a cucerit cetatea.

Sargon II (721-705) se laudă că a luat prizonieri 27.290 de locuitori din Samaria. După 4Reg. 17:6 au fost deportați în Halah, pe râul Habor, în Gozan și în alte cetăți din Media. În loc au fost aduși, după informațiile asiriene, arabi din triburile Tamud, Ibadid, Marsimanu și Haiapa. După 4Reg. 17:23-24 au fost aduși din Babilon, Cuta, Ava, Hamat și Sefarvaim.

Practica asiriană a deportării va genera o situație nouă în Palestina. Sunt aduși străini care vor încerca să se adapteze obiceiurilor locului (4Reg. 17:24-41), ajungându-se la sincretism religios (v. 33.41), din care se vor naște samaritenii.



Deportați reprezentați într-un relief din Ninive, capitala Asiriei. Asirienii sunt cei care au inițiat politica de deportări, pentru a asigura prin amestecul populației un control mai bun în cazul eventualelor revolte.

Asediul Ierusalimului 701

Pericolul asirian a ajuns și în Iuda. Regele iudeu Iezechia (725-697) a participat la o coaliție anti-asiriană din care făceau

parte fenicienii (Sidon) și filistenii, sprijiniți de egipteni. După sursele asiriene, Iezechia chiar îl arestează pe regele pro-asirian din Ecron, filistenii punând în loc pe un adept al revoltei.

În 701 regele asirian Sanherib însă intervine în forță. Iată versiunea asiriană:

„Cât despre Hizkia iudeul, care nu s-a supus jugului meu – am asediat 46 dintre orașele sale fortificate și sate din jur fără număr, prin escaladări și prin atacul mașinilor de asediu, prin atacul și lupta pedestrașilor, prin spărturi (în zid), galerii subterane și șanțuri, și le-am cucerit. Am luat de la ei și am numărat ca pradă 200.150 de oameni [eroare a scribului – de fapt 2.150], bătrâni și tineri, bărbați și femei, cai, catări, asini, cămile, vite mari și mici fără număr. Iar pe el (Hizkia) l-am închis în Ierusalim (*Ur-sa-li-im-mu*), orașul său regal, ca pe o pasăre într-o colivie. Am ridicat șanțuri împotriva lui, și oricui ieșea din orașul său îi răsplăteam fărădelegea [adică se încuraja dezertarea]. Orașele lui, pe care le-am jefuit, i le-am confiscat țării sale și i le-am dat lui Mitinti, regele din Așdod, lui Padi, regele din Ekron, lui Țillibel, regele din Gaza, micșorându-i astfel țara. I-am mărit tributul de dinainte și am pus asupra sa o plată anuală sub formă de daruri pentru maiestatea mea. Pe Hiskia l-a apucat însă groaza de strălucirea stăpânirii mele, iar arabii și mercenarii săi, pe care îi adusesese la Ierusalim, l-au părăsit. El mi-a adus înaintea mea, la Ninive, reședința mea, 30 de talanți de aur, 800 de talanți de argint”.

În VT se vorbește de asediul Ierusalimului de către un ofițer asirian, în timp ce Sanherib se afla în Lachiș. Însă la intervenția divină anunțată de profetul Isaia (fie prin primirea unei vești din țară – *4Reg.* 19:7 fie prin uciderea a numeroși soldați de către îngerul lui Iahve [= probabil o molimă] – v. 35), asirienii se retrag.

Acest fapt va avea consecințe majore în elaborarea unei teologii ierusalimitene, care lega prezența lui Iahve prin templu de inexpugnabilitatea cetății (cf. psalmii Sionului: *Ps.* 45; 47; 83; 86). Interpretată însă într-un sens naționalist și triumfalist, această teologie va fi criticată de profetul Ieremia

(cf. *Ier.* 7), care anunță chiar distrugerea Ierusalimului.

Iezechia a inițiat probabil și o reformă (*4Reg.* 18:3-6), în sensul dărmării sanctuarelor non-iahviste. Printre altele a îndepărtat șarpele de aramă al lui Moise, pe care iudeii îl divinizau (v. 4). Istoria cronistă îi atribuie chiar un prim Paște centralizat și organizarea cultului (*1Paral.* 30-31). Probabil cartea *Deut.* își are originile în vremea sa (cf. pasajul următor).

Reforma lui Iosia 622

Fiul lui Iezechia, Manase (696-642) este catalogat în istoria deuteronomistă ca cel mai decadent religios dintre toți regii iudei. Din cauza lui, Iahve hotărăște distrugerea regatului și cucerirea Ierusalimului (*4Reg.* 21:11-14; 23:26-27).

Nepotul său, Iosia, aplică o reformă religioasă în anul 622 îdHr. prin care urmărește centralizarea cultului. În prezent se consideră că acea carte descoperită în timpul reparațiilor templului în vremea sa, care a constituit imboldul pentru reformă, nu este alta decât o formă (primară?) a *Deut.*

Iată care sunt argumentele (prezentate de prof. ortodox Paul Tarazi).

1. Expresia „scris în această carte” (*4Reg.* 22:13; 23:3.21.24) nu apare decât în *Deut.* (28:58.61; 29:20.21.27; 30:10).
2. Recomandarea ca legea să fie citită cu voce tare înaintea adunării (*4Reg.* 23:2) se găsește doar în *Deut.* 31:10-13
3. Expresiile „a merge după Iahve”, „a ține poruncile și mărturiile și legile”, „cu toată inima și cu tot sufletul” sau „a face/a păzi toate cuvintele legământului/legii” (cf. *4Reg.* 23:3) sunt tipice pentru *Deut.*
4. Amenințarea cu blesteme în cazul nerespectării legii (*4Reg.* 22:13.16-17.20) este proprie *Deut.*

5. Reacția lui Iosia de a se considera responsabil de ignorarea legii, rupându-și în semn de pocăință hainele (4Reg. 22:11) nu poate fi înțeleasă decât în spiritul *Deut.*, care prevedea ca regele să aibă o copie a legii, pe care să o citească toată viața și să o respecte (*Deut.* 17:18-19).
6. Reforma iosianică ce prevedea centralizarea cultului iahvist și interzicerea oricărui alt sanctuar în afara Ierusalimului (4Reg. 23:4-14.19-20) se găsește doar în *Deut.* (12:5.11.14.21; 14:23; 16:11.15.21-22).
7. Dacă *Deut.* ar fi mult mai vechi decât Iosia, nu s-ar înțelege de ce a rămas ignorat atât de mult timp, deși se găsea în Templu.

Cel mai probabil, scrierea *Deut.* a început în timpul regelui Iezechia, care a încercat și el introducerea unei reforme în spirit iosianic. Însă în acea perioadă influențele străine în cult se intensificau: tatăl lui Iezechia, Ahaz, a ridicat un altar după model asirian (cf. 4Reg. 16:10-12), iar fiul lui Iezechia, Manase a pus o statuie a Așerei în templul ierusalimitean (cf. 4Reg. 21:3-7). Iosia însă profită de slăbirea influenței asiriene.

Reforma sa religioasă avea și o miză politică. Prin declararea Ierusalimului ca singurul loc cultic legal se urmărea atragerea populației israelite din nord, care-și pierduse independența în 722/1 și care avea propriile sanctuare (ex. Betel). Prin aceasta Iosia spera să refacă regatul solomonian, care cuprindea și nordul.

Însă deși i se profetește un sfârșit pașnic (4Reg. 22:20), Iosia moare în lupta de la Meghiddo în 609, când încerca să-l oprească pe faraonul Neco II să ajute imperiul muribund asirian. Neco II îl va exila în Egipt pe noul rege, fiul lui Iosia, Ioahaz și va impune pe tron pe un alt fiu, Ioiachim.

Cucerirea babiloniană 587

Între timp Asiria cade sub loviturile caldeilor, un trib arameic din sudul Mesopotamiei, cei care vor constitui pe scheletul asirian un nou imperiu babilonian. Profetul Naum salută căderea Ninive (în anul 612) în termeni foarte direcți.

Regele iudeu Ioiachim se revoltă împotriva babilonienilor. Regele Nabucodonosor/ Nebucadnețar II (605-562) ripostează și îl ia în captivitate pe succesorul acestuia, Ioiachin/Iehonia în 598/7. Aceasta constituie prima captivitate babiloniană; pe lângă rege, sunt deportați nobili, preoți (printre care profeții Daniel și Iezechiel). Babilonienii îl pun rege pe alt fiu al lui Iosia, Sedechia.

Acesta se revoltă în al 11-lea an de domnie, drept pentru care regele babilonian Nebucadnețar II cucerește Ierusalimul (587/586), distrugând Templul lui Solomon. Lui Sedechia îi sunt uciși copiii înaintea ochilor, apoi este orbit și luat prizonier.

Exilul

Istoria deuteronomistă se încheie cu grațierea regelui Ioiachin în exil (561) de către regele babilonian, Evil-Merodac. Trei tăblițe de lut descoperite în Babilon, care datează din această perioadă și care păstrează liste cu persoane cărora li se distribuiau din partea administrației regale rații de ulei, îl menționează pe regele Ioiachin și pe cei 5 fii ai săi. Interesant că Ioiachin apare ca „regele Iudeei”. Se confirmă astfel grațierea sa, dar și faptul că a rămas toată viața în exil, trăind din pensia oferită de regele babilonian.

În mod surprinzător profetul Iezechiel își datează profețiile după anii lui Ioiachin, deși acesta se afla în exil, ca și cum reprezenta adevăratul rege. Se spera probabil repunerea sa pe tron.

MONOTEISMUL ȘI MONOLATRIA

Precedente monoteiste?

Bibliografie: Cyril Aldred, *Echnaton. Gott und Pharao Ägyptens*, Augsburg 1990; Klaus Koch, *Geschichte der ägyptischen Religion*, Stuttgart etc. 1993; Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, București 1992; Constantin Daniel, *Cultura spirituală a Egiptului antic*, București 1985 [însă cu o teorie fantezistă]; Ligia Bârză / Rodica Ursu, *Istoria universală a Orientului antic*, București 1999.

Monoteismul reprezintă, așa cum îi arată și numele, adorarea unui singur dumnezeu, opusul fiind politeismul sau adorarea mai multor zei. Pentru creștinii de astăzi monoteismul este de la sine înțeles. Contactele cu credincioși mozaici sau musulmani se înscriu în contextul acelorași experiențe, după care monoteismul nu este pus în discuție.

În VT însă problematica apare mult mai complexă, cauzată de faptul că toate culturile înconjurătoare erau politeiste.

Înainte de civilizația ebraică se pare că a existat doar o singură încercare, în spațiul egiptean, mai curând monolatră decât monoteistă. Monolatria înseamnă adorarea unui singur dumnezeu, cu diferența că se acceptă și existența altora. Mai este numită și henoteism.

Faraonul Amenofis IV (1352-1336) și-a construit o nouă capitală la Amarna și, neglijând politica internă și externă, s-a consacrat împreună cu familia sa cultului zeului Aton, globul solar. Faraonul și-a schimbat chiar numele din Amenofis/ Amenhotep („[zeul] Amon este mulțumit”) în Achenaton („plăcut lui Aton”).

Figura alăturată (basorelief pe o balustradă a templului din Amarna) îl prezintă pe faraon cu ofrande în postura de adorare, alături de soția sa, celebra Nefertiti, și de una dintre

fiice. De remarcat că fiecare rază a discului solar se termină cu câte o mână, care ține simbolul vieții (crucea ansată).

Templul ridicat lui Aton se diferenția de cel al lui Amon prin faptul că nu avea acoperiș, adoratorul privind direct la soare; Amon, dimpotrivă era zeul ascuns, iar în templu statuia sa se afla învăluită în permanentă în întuneric. Cu alte cuvinte Achenaton a propus catafatismul în locul apofatismului.



Un imn închinat lui Aton îl proclamă pe acesta ca zeu principal.

„Tu apari cu frumusețe la
orizontul cerului,
Tu, Aton cel viu, începutul
vieții
Razele tale înconjoară țările
până la marginea a tot ce ai
creat:
Pentru că ești Ra, ajungi până
la capătul lor [...]
Deși ești departe, razele tale
ajung pe pământ [...]
Cât de felurit este tot ce ai
creat [...]
O, zeule unic, precum nu mai
este altul
Ai creat lumea după voința ta
Pe când erai doar tu...”.

Monoteismul lui

Achenaton nu este însă foarte sigur.

Monoteismul în VT

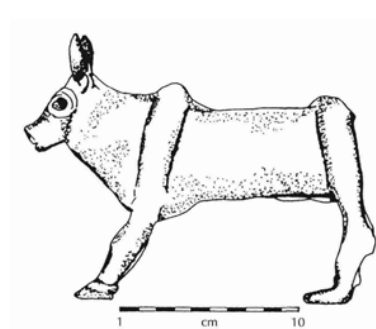
Bibliografie: Johannes C. de Moore, *The Rise of Yahwism. The Roots of Israelite Monotheism*, Leuven ²1997; M. Oeming / K. Schmid (ed.), *Der eine Gott und die Götter. Polytheismus und Monotheismus im antiken Israel*, Zürich 2003; M.S. Belenki, *Despre mitologia și filozofia Bibliei*, București 1982 [de pe poziții

marxiste].

Protomonoteismul

La sfârșitul sec. 19, etnologul scoțian Andrew Lang a lansat teoria protomonoteismului sau a monoteismului originar, dezvoltată de teologul catolic austriac Wilhelm Schmidt (în cartea *Originea ideii de Dumnezeu*). Se consideră că mitologiile au evoluat dintr-o concepție primordială monoteistă. Protomonoteismul ca și teorie este însă în momentul actual abandonat.

Politeismul în Israel



O statueta din bronz reprezentând un taur (17,5×12,4 cm), descoperită într-un sanctuar din apropiere de Dotan. Sanctuarul era de tipul celui numit în VT „înălțime”. Regele Ieroboam I, după separarea Israelului de Iuda (926), a ridicat două sanctuare în sud (Betel) și în nord (Dan) unde se adorau viței din aur. Se încerca astfel crearea unei contraponderi a templului din Ierusalim.



Zeul Ba^{al} reprezentat pe un basorelief (1,40 m lungime) descoperit în Ugarit (Siria), păstrat astăzi la Muzeul Louvre (Paris). În mâna dreaptă Ba^{al} poartă o măciucă/sabie, iar în stânga un fulger. De remarcat că pășește peste munți, având așadar o statură colosală raportat la ei. De remarcat coiful militar, prevăzut cu două panglici, semne ale divinității. Ba^{al} era un zeu la care israeliții au apelat des, atrăgând mânia profeților. În calitate de zeu al ploii, al vegetației și al fertilității, cultul său devenea foarte tentant. Profetul Ilie se ridică împotriva cultului sincretist, care însemna și adorarea lui Iahve, dar și a lui Ba^{al}. Organizând o dispută pe muntele Carmel, el spune: „Până când veți șchiopăta de amândouă picioarele? Dacă Iahve este Dumnezeu, urmați Lui! Și dacă este Ba^{al}, urmați aceluia” (3Reg. 18:21).

Iahve și Așera

O altă controversă s-a iscat în lumea academică începând cu anul 1975, când în sudul Palestinei, la Kuntillet Ajrud în E Sinaiului (50 km S de Cadeș), în ceea ce părea un caravanserai israelit, s-a descoperit inscripția de mai jos făcută pe un vas mare de lut, însoțită de graffiti. Deasupra capetelor celor două figuri hidoase scrie: „Vă binecuvintez în numele lui Iahve din Samaria [sau „apărătorul meu”] și al Așerei sale”. Oare o reprezintă chiar pe Așerea femeia de pe scaun, care cântă la harpă în partea dreaptă?

La aceasta se adaugă o altă inscripție tot pe un vas din Kuntillet Ajrud și o inscripție dintr-un mormânt excavat în

Hirbet el-Qom (14 km V de Hebron), ambele folosind aproximativ aceeași binecuvântare.

În orice caz, concluzia unora a fost că Iahve avea o consoartă, Așera, deci ca nu poate fi vorba de nici un monoteism iahvistic inițial.

În Elefantina (o insulă pe Nil în sudul Egiptului, la Assuan) a existat în sec. 5 îdHr. o colonie militară evreiască; în localitate s-au descoperit papirusuri ebraice. Iahve apare însă aici alături de alte divinități semite (Anat-Betel și Anat-Iahu), deși evreii din Elefantine întrețin legături cu preoții din Ierusalim.



Totuși nici un cercetător nu poate susține cu siguranță cât de reprezentative erau aceste manifestări (inscripțiile Iahve-Așera, papirusurile de la Elefantina) pentru religia israelită.

O soluție a problemei monoteism-politeism în Israelul antic o oferă ipoteza religiei stratificate. Cu alte cuvinte, exista o religie oficială în perioada monarhiei, orientată către Iahve, dar paralel cu aceasta subzista și o religie privată, de factură politeistă. Între ele nu se manifesta nici un conflict. În cele din urmă a apărut în regatul nordic o mișcare de adorare exclusivă a lui Iahve (profetul Ilie), care a acces la putere prin

regele Iehu. Acesta abia pune capăt (pentru moment) politeismului.

Un studiu însă foarte interesant făcut pe numele de persoană descoperite arheologic indică un procent majoritar al numelor iahvistice față de teoforele formate cu alte divinități. Aceasta ar însemna că iahvismul nu a fost în Israel în minoritate, ci dimpotrivă.

În orice caz rămâne în viitor ca și autorii ortodocși să cerceteze problematica monoteismului, așa cum se pune actual, și să-și exprime părerea.

ANGHELOLOGIA

Bibliografie: Ion V. Georgescu, *Demonologia Vechiului Testament*. Azazel, București 1934; Athanase Negoită, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, București 1992, 73-85; Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, București 2003.

Iahve și curtea sa

După opinia curentă a cercetătorilor VT apuseni, în perioada regalității Iahve a preluat multe prerogative ale lui El, divinitatea supremă canaanită. Un argument ar fi numele frecvente ale lui Iahve ca *אל עליון* – *El elión*, *אל עולם* – *El olám*. De remarcat apoi că nu există nici o urmă de polemică în textele VT cu divinitatea El, ci doar cu Baal. În fine, chiar numele Israel (*יִשְׂרָאֵל* – *Israel*) este format cu teonomul *El*, și nu cu Iahve.

Printre aceste prerogative preluate de la El se numără și regalitatea. Dacă până atunci Iahve semăna cu un șef tribal, de acum este prezentat ca rege, înconjurat de un alai de ființe cerești. În contextul istoriei chivotului Iahve este numit

„Iahve al oștirilor [יהוה צבאות – *Iahvé ʿṣəvōt* = Iahve Savaot], care stă pe heruvimi” (1Reg. 4:4).

De asemenea, în viziunea profetului Miheia fiul lui Imla (3Reg. 22:19-23), Iahve stă pe tron înconjurat de curteni, între care se remarcă „un duh” (v. 21).

Unele dintre aceste ființe din preajma lui Iahve sunt heruvimii (la singular *k'rūb* כְּרֻב) și serafimii (la singular *š'raf*). Figuri de heruvimi fost descoperite în multe locuri din Israel, cel mai important fiind heruvimul din Samaria, sculptat în fildeș, de inspirație siriană, cu chip uman, dar cu trup de leu (sec. 9 îdHr. – figura alăturată).



au

Îngerul

În ebraică îngerul se numește מַלְאָךְ – *maláh* de la verbul לָאָח – *laáh* „a trimite”, „a însărcina”. Reprezintă de aceea „un trimis”, termen aplicat cam în jumătatea cazurilor de ocurență și oamenilor, de exemplu trimișilor militari (cf. 4Reg. 1:2).

Trimisul, fie uman fie ceresc, își formula mesajul folosind persoana I singular, adică citând cuvintele celui pe care-l reprezenta.

În perioada ulterioară, posibil sub influență persană, anghelologia s-a dezvoltat. Îngerii au diverse nume: Mihail

(„cel dintâi dintre îngerii păzitori” – Dan. 10:13; păzitor al iudeilor – v. 21; cf. Apoc. 12:7), Gavriil (Dan. 8:16), Rafail („unul dintre cei șapte sfinți îngeri, care ridică rugăciunile sfinților și le înalță înaintea slavei Celui Sfânt” – Tob. 12:15).

De remarcat că în Dan. sunt menționați atât îngerul păzitor al iudeilor (Mihail), cât și îngerii păzitori al Persiei și respectiv al Greciei (Dan. 10:13.20).

Cartea apocrifă 1 Enoh cuprinde mult mai multe referiri la îngeri și demoni.

Satan și demonologia

Satan, al cărui nume etimologic înseamnă „adversarul”, apare în cărțile târzii ale VT: 1Paral. 21:1, Zah. 3:1 și Iov. 1–2.

Reprezentarea tradițională cu chip de țap se pare că are o bază biblică. Profetul Isaia vorbea de duhuri ale pustietății, pe care îi numea „țapi” (Is. 13:21). Alături este reprezentat pe fildeș descoperit la Meghiddo (aprox. 1200 îdHr.) un demon bărbos și înaripat, călare pe un țap.



Literatura târzie îl identifică pe șarpele din grădina Edenului cu diavolul (Întel. 2:24; cf. Apoc. 12:9; 20:2).

Un alt demon menționat în VT se pare că este Azazel. De Sărbătoarea Ispășirii un țap era trimis în pustie, încărcat cu păcatele comunității (Lev. 16:8.21-22).

În literatura târzie se înregistrează și alte nume (Asmodeu în Tob. 3:8; 6:14), mai ales în apocaliptică (Enoh).

ISTORIA CRONISTĂ

1-2Paral., Ezd. și Neem. formează așa-numita Istorie cronistă.

Legăturile dintre Ezd. și Neem. sunt evidente. Între ele și 1-2Paral. există atât o continuitate cronologică (ele continuă istoria cronistă, reluând edictul lui Cyrus), cât și una stilistică. Istoria canonizării lor a fost însă diferită, pentru că 1-2Paral. constituiau o paralelă a 1-4Reg., pe când Ezd. și Neem. conțineau informații noi. De aceea, Ezd. și Neem. au fost despărțite de 1-2Paral. și canonizate mai devreme. În MT 1-2Paral. se află în ultima poziție, încheind grupul „Scrierilor” (*K^etūb Šim*).

Numele de *paralipomena* (gr. παραλειπόμενα = „cele rămase”) le-a fost dat avându-se în vedere fie faptul că ele cuprind unele evenimente lăsate deoparte din 1-4Reg. fie pentru că au fost plasate la sfârșitul canonului.

Istoria cronistă a fost scrisă între 400-300 îdHr., după unii chiar în sec. 3 îdHr.

Situația politică

În 539 îdHr. regele persan Cyrus cucerește Babilonul, înglobând în Imperiul persan teritoriile aflate până atunci sub suzeranitate babiloniană, deci inclusiv Iudeea care alături de Samaria devin satrapia persană Abar Nahara („dincolo de fluviu” = Transeufratene).

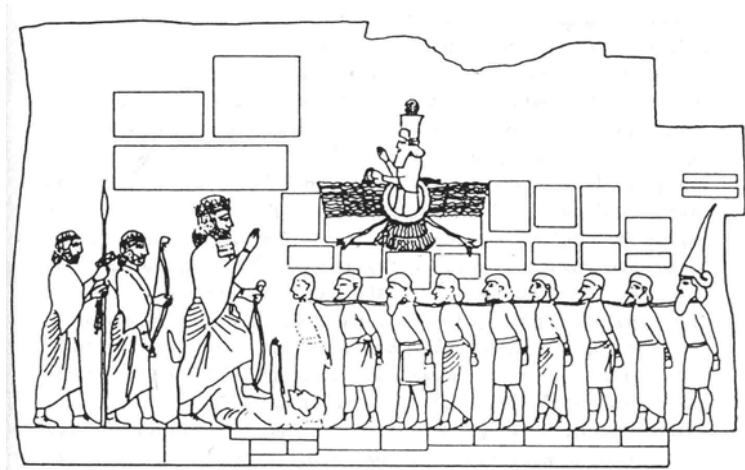
Politica religioasă a perșilor era una mult mai tolerantă. Prin edictul său din 538 îdHr. referitor la iudei (Ezd. 6:3-5), Cyrus (539-529) permite rezidirea Templului, înapoierea vaselor sfinte confiscate și chiar un ajutor de la stat. Prin bunăvoința sa, regele persan a primit chiar numele de Mesia

din partea lui Deutero-Isaia (Is. 45:1), apelare uimitoare, având în vedere faptul că regele era de altă religie (zoroastrian).



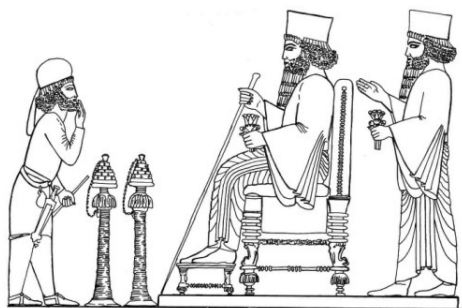
Mormântul monumental al lui Cyrus din Pasargadae, aproape de Persepolis (Iran).

Însă doar un grup mic de evrei s-a întors din exil, în general preoți sau oameni săraci, în timp ce majoritatea a continuat să trăiască în exil, unde între timp se acomodaseră. Reconstrucția Templului din Ierusalim este amânată tocmai din cauza sărăciei.



Darius I (521-486), sculptură în stâncă la Behistun (Iran). Regele este reprezentat mai mare decât ceilalți. În centrul imaginii, pe discul solar înaripat, se află zeul Ahura-Mazda.

La îndemnul profeților Agheu și Zaharia construirea Templului începe în 520, în timpul domniei lui Darius I, fiind terminată în 515.



Regele persan Darius I pe tron, secondat în spate de fiul său Xerxes I.

Ulterior au început să vină și reprezentanți ai păturilor mai bogate. Se încearcă împrejmuirea Ierusalimului cu un zid, situație inconvenientă pentru guvernatorul Samariei, care-și vedea astfel reședința

concurată. Acesta se plânge chiar regelui Artaxerxes I (465-425).

Între 445-433 își desfășoară activitatea paharnicul regal Neemia, un iudeu care locuia în capitala persană Suza și care este trimis la Ierusalim pentru reorganizarea vieții sociale.

Sub conducerea lui, Iudeea devine o provincie persană independentă.

După opinia nouă, Ezdra nu l-a precedat pe Neemia (după textul actual ar fi activat în 458 îdHr), ci l-a succedat. Nu s-ar putea altfel explica de ce desfacerea căsătoriilor cu străine promovată de către Ezdra (Ezd. 10) este repetată ca ceva nou în cadrul reformelor lui Neemia (Neem. 13:23u). Ezdra este prezentat ca fiind cărturar, instruit în legea lui Moise (Ezd. 7:12). Importanța lui Ezdra este foarte mare, el fiind considerat inițiatorul iudaismului. După tradiția ebraică Ezdra a încheiat canonul ebraic.

1Paral.		
1-9	genealogii de la Adam la David	
	2-4	Iuda
	6	Levi
10-29	domnia lui David	
	11	încoronarea lui David
	17	pregătirea pentru zidirea Templului

2Paral.		
1-9	domnia lui Solomon	
10-36	regii din Israel și Iuda	
	14-16	Asa
	17-20	Iosafat
	29-32	Iezechia
	34-35	Iosia
	36	mânia lui Dumnezeu exilul iertarea

De la edictul lui Cyrus (538 îdHr.) până la rezidirea Templului (515 îdHr.)

– Ezd. 1-6

1	edictul lui Cyrus pentru rezidirea Templului I reîntoarcere din robie
----------	--

		predarea vaselor sfinte lui Șeșbațar
2		lista celor întorși cu Zorobabel și Iosua donații pentru Templu
3-4		reinstaurarea cultului samaritenii opresc construirea Templului
4:6-6:18		cronica arameică din Ierusalim (adunarea unor scrisori oficiale) – rezidirea Templului
	5	Zorobabel și Iosua inițiază zidirea Templului la îndemnul profeților Agheu și Zaharia (520 îdHr.) Tatnai, satrapul persan al Siriei îl anunță pe regele Darius I (521-485)
	6	răspunsul lui Darius în baza edictului lui Cyrus din Ecbatana
	4:6u	plângere la Xerxes Artaxerxes I oprește reconstuirea zidurilor (450 îdHr.)
6		încheierea zidirii Templului și primul Paște (515 îdHr.)

Relatarea lui Ezdra (I parte) – Ezd. 7-10

7		cărturarul Ezdra vine din Babilon cu acordul regelui Artaxerxes I întoarcerea, legea, donațiile pentru Templu, vase sfinte
8		călătoria secretă a lui Ezdra cu exilanții fără protecție armată (altfel în <i>Neem.</i> 1:7u)
9-10		rugăciunea lui Ezdra desfacerea căsătoriilor mixte cu acrocul poporului (cf. <i>Neem.</i> 9-10) lista datornicilor

Relatarea lui Neemia – *Neem.* 1-7

1		Neemia, paharnicul regelui persan în Suza primește vești despre Ierusalim rugăciune, adunarea poporului
2		Neemia însărcinat la dorința sa de către Artaxerxes I cu ridicarea zidurilor Ierusalimului
3		lista lucrătorilor la ziduri: porțiuni împărțite familiilor din Ierusalim și Iuda

		revolta și rugăciunea de răzbunare a lui Neemia
4		greutăți externe cauzate de Sanballat, guvernatorul Samariei, de amonitul Tobia și de arabul Gheșem lucrătorii muncesc cu sabia în mână rugăciunea lor de cerere
5		greutăți interne: politica socială a lui Neemia Neemia renunță la taxe
6		finalizarea zidurilor în 52 de zile
7		asigurarea porților cetății reîntoarcerea la Ierusalim lista celor întorși (= <i>Ezd.</i> 2)

Relatarea lui Ezdra (continuare) – *Neem.* 8

8		citirea Legii de către Ezdra înaintea poporului cult (asemănător celui sinagogal) în aer liber sărbătoarea Corturilor
9		sărbătoare de pocăință cu rugăciune de iertare
10		acceptarea Legii de către popor: respingerea căsătoriilor mixte, ținerea sabatului, taxa pentru templu (cf. <i>Neem.</i> 13)

Neem. 11-13

11		întoarcerea în Ierusalim lista locuitorilor
12		lista preoților și a leviților consacrarea zidurilor
13		reformele lui Neemia (grija pentru leviți, ținerea sabatului, respingerea căsătoriilor mixte)

Intenția istoriei croniste

Cronistul își propune o istorie care să plece de la Adam și să ajungă la edictul lui Cyrus. Pentru aceasta folosește, mai ales în prima parte, genul literar al genealogiilor, după modelul codului preoțesc (P) din Pentateuh. Genealogiile atestă conștiința apartenenței la o structură coerentă și la o

formă de naționalism.

Intenția istoriei croniste se poate vedea atât în ceea ce se spune, cât și în ceea ce se trece sub tăcere.

Discrepanța din *Regi* referitoare la cine l-a ucis pe Goliat (David după *1Reg.* 17; Elcanan din Betleem după *2Reg.* 21:19) este estompată prin prezumția că de fapt Elcanan l-a omorât pe fratele lui Goliat (*1Paral.* 20:5).

Sunt aduse și unele retușuri teologice. Dumnezeu nu se mai căiește că l-a ales pe Saul, iar recensământul lui David nu mai este cauzat de „mânia lui Iahve” (*2Reg.* 24:1), ci chiar de Satan (*1Paral.* 21:1); în felul acesta se legitimează pedeapsa divină, care părea destul de arbitrară în *Regi*.

Trecute sub tăcere sunt aspectele negative ale istoriei regilor:

- episodul David-Batșeba și cel cu Abișag sunamita
- luptele dinastice: revolta lui Absalom și a lui Șeba (deci întreaga istorie a succesiunii lui David la tron *2Reg.* 9–20; *3Reg.* 1–2); se precizează însă că „s-au supus lui Solomon toate căpeteniile și puternicii, precum și toți fiii lui David” (*1Paral.* 29:24)
- apostazia lui Solomon; chiar în profeția lui Natan (*1Paral.* 17), paralela din *2Reg.* 7, nu se menționează versetul „de va greși, îl voi pedepsi Eu...” (*2Reg.* 7:14).

Leviții se bucură de o grijă deosebită. Doar ei se pot ocupa cu transportarea chivotului, iar accidentul lui Uzza se datorează faptului că acest lucru a fost ignorat (*1Paral.* 13:10; 15:2). Obed-Edom, cel în a cărui casă chivotul a fost un timp găzduit (13:13–14) și care după *Reg.* nu avea nici o legătură cu leviții, devine la cronist levit cântăreț și ușier, din tribul lui Core descendent din Cahat (15:18.21; 26:4.8).

Și în legătură cu Templul, cronistul pune accente deosebite. El identifică Sionul, muntele Templului, cu muntele Moria al jertfei lui Isaac (*2Paral.* 3:1); prin aceasta face o legătură între perioada patriarhilor și cea a monarhiei, în sensul că jertfa lui Isaac se sublimează prin ridicarea

Templului. Apoi prețul țarinii cumpărate de David de la Aravna ieusitul devine la cronist de 12×12 ori mai mare (50 sicli de argint în *2Reg.* 24:24, dar 600 de sicli de aur în *1Paral.* 21:25; în perioada persană convertibilitatea argint-aur era de aproximativ 1-12, mai exact 1-13); alegerea multiplului 12 trebuie fără îndoială pus în legătură cu cele 12 triburi. Templul se face după un model descoperit lui David de Duhul lui Dumnezeu printr-o scriere insuflată (*1Paral.* 28:11–12.19), imitând astfel pe Moise, care a construit Cortul Sfânt după model divin. La consacrarea Templului însuși Dumnezeu participă consumând sub formă de foc jertfele, lucru nementionat în *Regi* (*2Paral.* 7:1).

Jertfa lui Solomon din Ghibeon, care ridicat probleme teologice chiar în *Regi*, este menționată de cronist, însă însoțită de o explicație foarte interesantă. Prin prisma centralizării lui Iosia, orice jertfă în altă localitate afară de Ierusalim, mai ales pe înălțime, devenea ilegală. Deuteronomistul explică jertfa lui Solomon în felul următor:

3Reg. 3:2–4: „²Poporul tot mai aducea jertfe pe înălțimi, căci nu era încă zidit templul numelui Domnului până în acel timp. ³Și Solomon, care iubea pe Domnul purtându-se după legea tatălui său, a adus și el jertfe și tămâieri pe înălțimi. ⁴Deci s-a sculat și el și s-a dus la Ghibeon, ca să aducă jertfe acolo, căci acolo era cea mai mare înălțime”.

Cronistul însă are altă explicație.

2Paral. 1:3–5: „³Apoi s-a dus Solomon și toată adunarea pe înălțimea cea din Ghibeon, căci acolo era cortul cel dumnezeiesc al adunării pe care-l făcuse Moise, robul lui Dumnezeu, în pustiu. ⁴Chivotul Domnului îl adusesse David din Chiriathairim la locul pe care-l pregătise pentru el David, în Ierusalim, unde-i făcuse un cort nou. ⁵Iar jertfelnicul cel de aramă, pe care-l făcuse Bețaleel, fiul lui Uri, fiul lui Hur, rămăsese acolo, înaintea cortului celui vechi al Domnului. Pe acesta îl cerceta Solomon cu adunarea”.

Pentru cronist așadar cultul înălțimilor nu este justificat în nici o perioadă, inclusiv înaintea zidirii Templului. Cortul

Sfânt și obiectele lui capătă o importanță deosebită, acaparând întreg cultul de dinaintea Templului. În acest fel cronistul este un continuator al codului preoțesc.

Cultul joacă de altfel un rol central.

O altă interpretare cronistă privește domnia regilor Ozia și Manase. Leprea de care a suferit primul este explicată de cronist ca datorându-se încercării regelui de a-și asuma și privilegiile sacerdotale (2Paral. 26:16u). Referitor la Manase, cel considerat de către deuteronomist cauza căderii Ierusalimului în 587/6 (4Reg. 21:11.14; 23:26-27), cronistul crede că lunga domnie a acestuia nu se poate explica decât prin faptul că regele la un moment dat s-a pocăit cu ocazia unui prizonierat în Babilon nemenționat în Regi (2Paral. 33:11-13.19). Acest lucru a oferit prilejul redactării chiar în epoca târzie a rugăciunii presupuse a regelui Manase (Ode 12, în Biblia sinodală separat ca *Rugăciunea lui Manase*), practic un adaos necanonic făcut istoriei croniste.

Și în istoria lui Ezdra și Neemia se întrevăd accente asemănătoare. Relatarea despre Ezdra (Ezd. 7-10; Neem. 8) flanchează partea principală a relatării lui Neemia (Neem. 1-7). Prin aceasta se dă întâietate preotului Ezdra sau mai bine zis autorității religioase în fața celei politice.

ESTERA

Est. canonică

Ca și Rut, Est. aparține celor cinci suluri festive (*m^egillôt*), fiind citită cu ocazia sărbătorii Purim.

Este un roman istoric, inserând narațiunea într-un cadru istoric cunoscut, și anume domnia regelui persan Xerxes I (485-465) (numit în text Ahașveroș, în fapt

transliterarea numelui persan Hșayarša; în LXX și după aceasta în Biblia Sinodală apare Artaxerxes). Evenimentele relatate nu pot fi însă confirmate din surse extra-biblice; de aceea după opinia curentă sunt ficțiune.

A fost scrisă în sec. 3-2 îdHr.

Rabinii au contestat canonicitatea cărții, pe motiv că nu conține numele lui Dumnezeu. În Qumran este singura carte biblică neatestată prin manuscrise, poate tocmai din acest motiv. Există totuși o referire voalată la „izbăvirea și salvarea din altă parte” (Est. 4:14).

Adaosurile necanonice

LXX conține și niște adaosuri necanonice, cam 100 de versete inserate pe tot cuprinsul cărții. Vulgata le grupează la final, însă Biblia sinodală respectă tradiția LXX, incluzându-le chiar în text. Ele pot fi recunoscute pentru că nu sunt numerotate (astfel că versetul canonic capătă o lungime semnificativă).

1-2	Estera ajunge regină	
	1	visul lui Mardoheu [LXX] regina Vasti refuză să fie prezentă la un banchet de-al regelui Xerxe și este alungată
	2	Hadasa (Estera) ajunge regină Mardoheu denunță o conspirație
3-8	pericolul genocidului	
	3	Aman hotărăște masacrarea iudeilor prin decret regal decretul regal [LXX]
	4	postul iudeilor Mardoheu o roagă pe Estera să intervină pe lângă rege rugăciunea lui Mardoheu [LXX] rugăciunea Esterei [LXX]
	5	Estera face o invitație la ospăț
	6	Mardoheu cinstit de rege

	7	la intervenția Esterei, Aman este spânzurat
	8	prin decret regal se permite iudeilor apărarea decretul [LXX]
9-10	Purim	
	9	răzbunarea iudeilor instituirea sărbătorii Purim (14-15 adar)
	10	imnul lui Mardoheu [LXX]

Est. este prima atestare literară a **antisemitismului** (deși s-ar putea spune că încă din *Ieș.* 1 există astfel de accente). După *Est.* 3:8 iudeii sunt prizonieri doar pentru că sunt altfel decât ceilalți:

„... Este un popor risipit și împrăștiat printre popoare, prin toate țările regatului tău. Legile lui sunt deosebite de legile tuturor popoarelor, legilor regelui nu se supun și regele nu se cuvine să-l lase așa”.

O altă referire la antisemitism se găsește în *3Mac.*

Cartea vrea printre altele să fundamenteze **sărbătoarea Purim**, celebrată inițial între 14-15 adar, ulterior incluzând și 13 ca zi de post. Se oferă chiar etimologia acesteia, după care Purim este pluralul cuvântului *pūr* „sort”, ca amintire a faptului că vizirul Aman ținuse sfat și aruncase sorți pentru a hotărî în ce lună să-i masacreze pe evrei. Purim ar fi fost inițial însă o sărbătoare ne-iudaică, un an nou preluat și de iudei. Cu alte cuvinte practica sărbătorii a precedat cartea *Est.* și nu invers.

Adaosurile necanonice cuprind textele decretelor sau rugăciunilor rostite; se remarcă prezența frecventă a numelui lui Dumnezeu, tocmai pentru a suplini lipsa din textul canonic. Pe de altă parte istoria însăși este reorientată. Dacă în textul canonic, Aman era descendent din Agag (*Est.* 3:1), aparține adică ameleciților (*1Reg.* 15:7-8), tribul nomad decretat ca dușman perpetuu al Israelului (*Deut.* 25:17-19), în textul necanonic Aman este macedonean (*Est.* 8:12 LXX); prin aceasta se înfierează probabil comportamentul cuceritorilor

macedoneni, aduși de Alexandru cel Mare, față de iudei.

TOBIT

Tobit este un israelit din tribul Neftali, deportat după căderea Samariei (722/1 îdHr.) în capitala asiriană Ninive (*Tob.* 1:10), care însă a trăit și separarea regatelor din 926 îdHr (1:4), ceea ce presupune că ar fi trebuit astfel să fi avut peste 200 de ani. În realitate cartea este o ficțiune, un roman istoric, care dorește să prezinte în cadrul istoric știut povestea unui om credincios și a fiului său. Prin aceasta *Tob.* se aseamănă cu nuvela lui Iosif (*Fac.* 37-50), *Rut*, *Est.*, *Iona* și *Dan*.

Cartea a fost scrisă în spațiul mesopotamian în jurul anului 200 îdHr. (nu cunoaște încă revolta macabeilor). A fost scrisă inițial în arameică sau ebraică, după cum o dovedesc fragmente din Qumran și mărturia Fer. Ieronim.

1	Tobit, iudeu exilat în Ninive, face milostenii, dar este pârât și se refugiază intervenția nepotului său Ahicar
2	orbirea lui Tobit
3	rugăciunea disperată a lui Tobit rugăciunea disperată a Sarei
4-5	Tobie, fiul lui Tobit pleacă în Media însoțit de îngerul Rafael
6	prinderea peștelui; îngerul îi arată puterile taumaturgice și apotropaice
7-10	căsătoria lui Tobie cu Sara întoarcerea în Ninive
11-12	tămăduirea lui Tobit Rafael se descoperă
13	lauda lui Tobit către Dumnezeu
14	la moartea lui Tobit, Tobie și Sara se mută în Ecbatana, iar Ninive e distrusă (612 îdHr.)

Cartea face o referire la pomana pentru morți:

Tob. 4:17: „Fii darnic cu pâinea și cu vinul tău la mormântul celor drepti, dar păcătoșilor să nu dai”

De asemenea, cartea atestă o anghelologie mult mai dezvoltată decât în VT canonic.

Îngerul care l-a însoțit pe Tobie face parte din „cei 7 sfinți îngeri care ridică rugăciunile sfinților” (*Tob. 12:15*) și se numea Rafael.

Dan. completează panoplia numelor angelice cu Mihail (*Dan. 10:13.21*), Gavriil (*Dan. 8:16*), iar o anghelologie foarte bogată o oferă cartea *Enoh*.

De asemenea în *Tob.* apar și demoni: Asmodeu.

IUDITA

Scrierea cărții s-a petrecut în jurul anului 150 îdHr, fiind de presupus, ca și în cazul lui *Tob.*, un original arameic sau ebraic.

Iud. este tot un roman istoric ca și *Tob.*, folosind informații istorice, dar și fabulând. De exemplu Nebucadnețar nu este rege asirian, ci babilonian (sau caldeu), iar localitatea Betulia se pare că este inventată, nefiind menționată în nici o altă sursă.

Iudit, al cărei nume înseamnă „iudeica”, adună în sine elemente ale diferitelor eroine biblice: Miriam (*Ieș. 15*), Debora și Iael (*Jud. 4-5*), femeia înțeleaptă din Abel Bet-Maaca (*2Reg. 20:14u*). Precum David pe Goliat, ea îl ucide pe Olofern cu propria lui sabie.

1-3	regelui asirian (!) Nebucadnețar i se refuză sprijinirea în războiul cu mezii de către popoarele din vest Olofern e trimis într-o expediție de pedepsire (trebuia să
-----	---

	distrugă sanctuarele și să instituie cultul regelui)
4	israeliții cer ajutorul lui Dumnezeu
5-6	amonitul Ahior arată laudativ istoria Israelului Olofern îl alungă pe Ahior la israeliți în Betulia
7	asediul Betuliei
8-9	îndemnul văduvei Iudita rugăciunea ei către Dumnezeu
10-13	frumos împodobită, Iudita îl amăgește pe Olofern după un ospăț, Iudita îl decapitează pe Olofern, care era biruit de vin
14-15	asirienii sunt înfrânți
16	lauda Iuditei către Dumnezeu moartea Iudiei la vârstă înaintată

3Ezd.

3Ezd. este face parte din grupul anaghinoscomena. Conține elemente din Istoria cronistă (de la regele Iosia la cucerirea Ierusalimului), *Ezd.* și *Neem.* În plus sunt păstrate tradiții anecdotice (întrecerea celor 3 paji – *3Ezd. 3-4*).

1	Paștele sub regele Iosia cucerirea Ierusalimului
2	edictul regelui Cyrus începutul rezidării templului și oprirea lucrărilor
3-4	întrecerea dintre 3 paji ai lui Darius Darius înapoiază vasele sfinte
5	lista celor întorși din robie înnoirea cetății și a templului
6-7	zidirea templului Paștele
8	Ezdra în Ierusalim scrisoarea lui Artaxerxe daruri la templu; recensământ
9	alte porunci citirea legii

CĂRȚILE MACABEILOR

Bibliografie: Iosif Flaviu, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, București 1997; idem, *Antichități iudaice*, București vol. 1 1999, vol. 2 2001; Martin Metzger, *Grundriß der Geschichte Israels*, Neukirchen-Vluyn 1994; Liviu Vâlcea, „Pagini de istorie biblică vechitamentară: epoca Hasmoneilor”, în: *Biblie și Teologie. Prinos de cinstit Părintelui Profesor Dr. Nicolae Neaga la împlinirea vârstei de 95 de ani*, Sibiu 1997, p. 143-171; Petre Semen, *Nebiim aharonim și Anaghinoscomena. Introducere și exegeză*, Iași 1997.

Situația istorică

Palestina s-a aflat sub stăpânirea persană până în 333 îdHr., când armatele macedonene sub conducerea lui Alexandru I-au învins la Issos pe regele persan Darius III. Cu excepția Samariei, Palestina se supune lui Alexandru fără luptă.

Imperiul macedonean se destramă la moartea lui Alexandru (323), fiind împărțit de către militarii acestuia, numiți diadohi. Germanii unei culturi cosmopolite, elenismul, sunt însă deja puși într-un teritoriu care cuprinde SE Europei, NE Africii, Asia Mică și o parte din Orientul Mijlociu până la Indus. Limba greacă în dialectul comun (*koine*) se impune ca limbă internațională.

În 301 Palestina intră în sfera de influență a dinastiei ptolemeilor din Egipt. În Alexandria, oraș întemeiat de Alexandru cel Mare în delta Nilului, se formează o colonie evreiască puternică, în sânul căreia începe traducerea textului ebraic în *koine*, cunoscută sub denumirea de *Septuaginta*. După tradiție Pentateuhul a fost tradus sub regele Ptolemeu 2 Filadelful, care îmbogățește astfel fondul de carte al vestitei biblioteci alexandrine. Tot din sec. 3 sunt atestate în Alexandria sinagogi evreiești.

În sec. 2 îdHr. a trăit în Alexandria filosoful evreu

Aristobul; el încearcă o apropiere a iudaismului de operele grecești, arătând vechimea lui Moise în comparație cu filosofii greci ca Pitagora, Socrate, Platon, dar insinuând în același timp și că aceștia din urmă ar fi fost influențați de primul. Aristobul inițiază interpretarea alegorică a Scripturii după modelul interpretării elenistice a operelor lui Homer sau Hesiod, interpretare care va fi dezvoltată de Filon Alexandrinul († 50 dHr.).

În 198 regele seleucid Antioh III îl înfrânge la Paneas în N Palestinei pe regele Ptolemeu V. Palestina intră sub influența dinastiei seleucide din Siria. Prin aceasta procesul de elenizare se amplifică.

Inițial, pentru că Ierusalimul i-a susținut pe seleucizi în lupta cu ptolemeii, a primit o serie de privilegii.



Antioh IV Epifanes
reprezentat pe o
monedă

Sub regele uzurpator Antioh IV Epifanes (175-163), este sprijinit să ajungă mare preot contra unei mari sume de bani Iason, crescut în spirit elenistic, iar fratele său, marele preot Onias este alungat. Ulterior însă Antioh IV îl înlocuiește cu Menelau, care nici măcar nu era din familia lui Sadoc, neavând deci dreptul să devină mare preot. Acesta organizează chiar în Ierusalim un *gymnasion*, o sală de antrenament fizic (în care cei care efectuau exercițiile, o făceau după moda grecească, dezbrăcați), în care se făcea simțit și cultul zeilor elenistici.

Iason își recapătă prin forță funcția de arhiereu, dar Antioh IV Epifanes cucerește Ierusalimul în 167 îdHr., confiscând tezaurul Templului și intrând în Sfânta Sfintelor, ceea ce constituia o mare profanare. El merge mai departe interzicând legea mozaică (tăierea împrejur, ținerea sabatului, sărbătorile și cultul lui Iahve) și transformând templul ierusalimitean în templu dedicat lui Zeus Olimpianul.

O statuie a lui Zeus este amplasată în templu (= „urâciunea pustiirii” *Dan. 9:27*).

Reacția se arată prin răscoala condusă de preotul Matatia din Modein alături de cei 7 fii ai săi, cărora li se alătură grupul evreilor evlavioși (hasidimii). Se poartă un război de guerilă, răsculații hotărând să lupte chiar și de sabbat. La moartea lui Matatia, conducerea revoltei o preia fiul acestuia, Iuda Macabeul (Makabi = „cel asemeni unui ciocan”) (166-160), de la care vine și numele fraților săi Macabei. El îl înfrânge pe generalul Gorgias (la Emaus) și chiar pe guvernatorul Siriei, Lisias (la Bet-Țur).

În decembrie 165 templul din Ierusalim este purificat și cu această ocazie se instituie sărbătoarea Hanuca (= „consacrare”).

În 163 regele Antioh V Eupator, însoțit de Lisias, asediază Ierusalimul, dar din cauza unor revolte în imperiu, este constrâns să încheie pace cu Iuda, abrogând interdicția legii mozaice.

Macabeii însă doresc și o independență politică și intră în conflict cu hasidimii, care erau mulțumiți cu pacea religioasă. **Din rândul acestor hasidimi se desprind în această perioadă fariseii și esenienii.**

Iuda reușește în două rânduri să-l înfrângă pe Nicanor, generalul noului rege Dimitrie I Soter, a doua oară Nicanor



pierzându-și viața (bătălia de la Adasa, 161). Pentru a-și întări pozițiile, Iuda încheie un tratat cu romanii, inamicii seleucizilor. În 160 însă își pierde viața în lupta de la Elasa. Mormântul său (fig. alăturată) se găsește în Modein, localitatea natală.

Conducerea iudeilor este preluată de fratele lui Iuda, Ionatan (160-143), care își stabilește reședința în pustiul, la

Micmaș. Ionatan știe din plin să profite de luptele dinastice ale seleucizilor. Regele Dimitrie îi permite să se întoarcă în Ierusalim, să-și fortifice templul și să întrețină trupe armate.

În 152 Ionatan este recunoscut ca mare-preot de către Alexandru Balas, pretendentul la tronul lui Dimitrie. Aceasta a adâncit prăpastia dintre hasidimi și macabei, pentru că macabeii nu făceau parte dintre sadochiți, adică dintre urmașii marelui preot Sadoc din vremea lui Solomon, singurii care aveau dreptul să preia funcția supremă religioasă.

În 150, Alexandru Balas preia regatul și-l recunoaște pe Ionatan general și conducător.

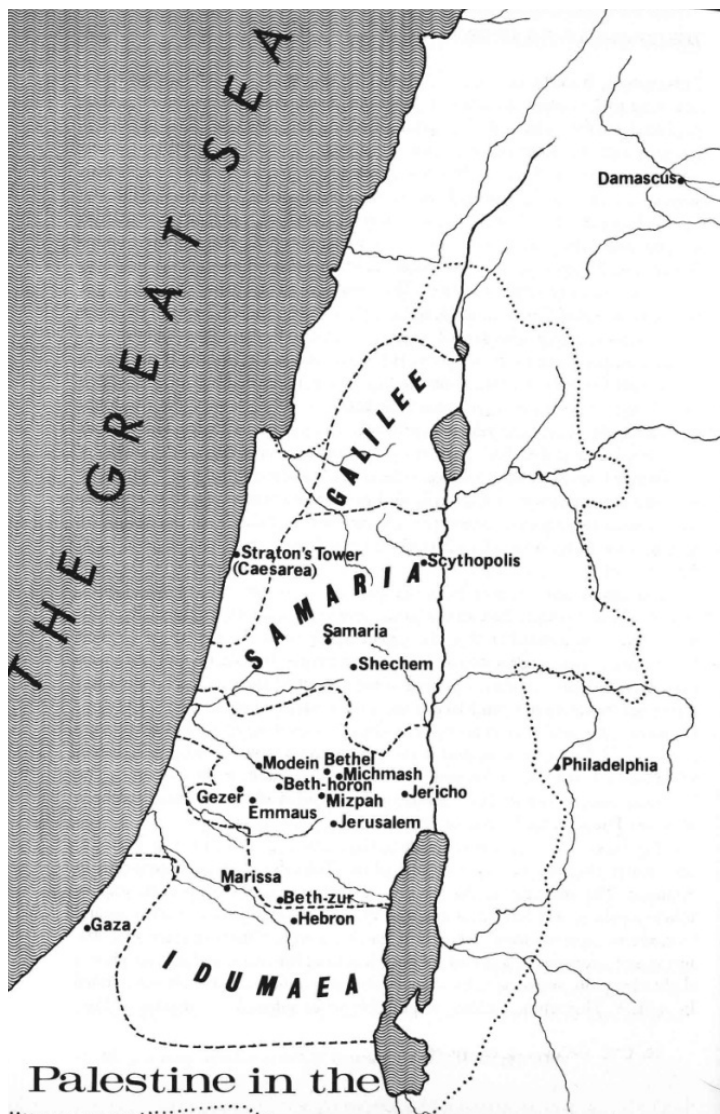
Ionatan câștigă sprijinul și celui care îl îndepărtează pe Alexandru Balas, Dimitrie II. În 145 îi face acestuia daruri, primind în schimb trecerea a 3 districte samaritene în sfera de influență a Ierusalimului (Afairema, Ramataim și Lod).

Ionatan intervine și în conflictul dintre regele Dimitrie II și un pretendent la tron, Trifon, de data aceasta de partea celui de-al doilea. Trifon însă se teme de poziția lui Ionatan și îl ia prizonier întinzându-i o cursă. Ionatan este până la urmă ucis în temniță în 143.

Lui Ionatan îi urmează fratele mai mare al acestuia, Simeon (142-134), căruia Dimitrie II îi recunoaște independența. Simeon se declară „mare preot, general și conducător al iudeilor”. În 142 seleucizii se retrag din fortăreața Acra, lăsând practic întreaga regiune iudeilor. Simeon ocupă Iafa, deschizându-și ieșirea la mare, de asemenea continuă politica tratatelor cu romanii și cu Sparta. **Bate monedă** și declară anul accederii sale la domnie (143-2) ca începutul unei noi ere. El fondează practic dinastia Hașmoneilor. La templu pune niște plăcuțe de aramă pe care înscrie faptele macabeilor, mai ales ale sale.

În 135 Simeon este asasinat de către fiul său vitreg, Ptolemeu. Poporul însă îl recunoaște conducător pe Ioan Hircan I (134-104), un fiu al lui Simeon.

Regele seleucid Antioh VII invadează Iudeea și asediază Ierusalimul, însă se retrage din cauza pericolului părților. Plătind o sumă de bani, lui Ioan Hircanul i se recunosc



posesiunile din timpul lui Simeon.

Cucerind Medeba în Transiordania, Ioan Hircan își întinde stăpânirea și în E și SE de Marea Moartă. El cucerește și Sichemul, **distruge templul samaritean de pe Muntele Garizim (anul 128 îdHr.)**, iar în 107, după un asediu de un an, cucerește Samaria. În sfârșit, Ioan Hircan cucerește orașele Adora și Mareșa din Idumeea, obligându-i pe idumei (urmașii edomiților) să intre în cadrul iudaismului.

Bazându-se pe o armată de mercenari, Ioan Hircan și-a atras însă oprobiul popular. Acum partidul fariseilor îl dezavuează, fapt pentru care Ioan Hircan se îndreaptă către sprijinul saducheilor. În timpul său sunt **menționate pentru prima dată textual aceste două partide religioase, fariseii și saducheii**.

La moartea lui Ioan Hircan, fiul său Aristobul își ucide mama, pe care Ioan Hircan o dorea să-i urmeze la conducere, și un frate, iar pe alți trei îi întemnițează. **Aristobul își arogă primul dintre hașmonei titlul de rege**. El supune părți din Galileea și-i include pe locuitorii iturei de acolo în cadrul iudaismului.

După moartea sa în 103, soția sa, Salomeea Alexandra îi eliberează frații din temniță și se căsătorește cu unul dintre ei, Ionatan, care-și ia numele Alexandru Ianeul.

Alexandru Ianeul (102-76) duce multe războaie, reușind să supună întreaga Palestină și Filistia. Scandalizați de modul de viață elenistic promovat, rivalii săi, cei mai importanți fiind fariseii, apelează la seleucizi. Însă aceștia sunt respinși. Alexandru se răzbună crunt pe rivali, crucificând 800 dintre ei în Ierusalim. De asemenea, poartă lupte cu nabateii, conduși de regele Aretas.

Salomeea Alexandra (76-67) preia la moartea soțului conducerea, făcându-l mare preot pe fiul său, Hircan II. Ea se împacă cu fariseii (un ultim îndemn al lui Alexandru Ianeul înainte de moarte), promovându-i în sinedriu, ceea ce atrage însă antipatia saducheilor, care până atunci erau singurii

privilegiați.

Hircan II îi urmează Salomeei pe tron (67-66), este însă depus de coroană și de oficiul arhieresc de către fratele său, Aristobul II (66-63), sprijinit de către saducheii. Hircan II este sprijinit de idumeul Antipater, al cărui tată fusese guvernatorul Idumei sub Alexandru Ianeu și sub Salomeea Alexandra. Antipater îl adăpostește pe Hircan II la regele nabatean Aretas, care îl asediază pe Aristobul în Ierusalim.

1	Antioh 4 Epifanes îi prigonește pe iudeii credincioși și profanează templul din Ierusalim cu statuia lui Zeus („urâciunea pustiirii”)
2	preotul Matatia din Modein și cei 7 fii ai săi declanșează o revoltă
3-9:22	Iuda Macabeul conduce revolta
	4 resfintirea Templului și sărbătoarea Hanuca
9:23-12	Ionatan consolidează puterea hașmoneilor regele seleucid Alexandru Balas îi acordă gradul de mare preot generalul seleucid Trifon îl capturează pe Ionatan și-l ucide
13-16	Simon eliberează Ierusalimul de ocupația seleucidă devine mare preot și etnarh al iudeilor (14:42) ucis de fiul său vitreg devine conducător fiul său Ioan Hircan

1-2:18	scrisori către iudeii din Egipt
2:19u	prefața autorului (referire la opera lui Iason din Cirene)
3	încercarea lui Eliodor de a jefui Templul
4-10:8	marii preoți Iason și Menelau introduc practici elenistice Antioh 4 Epifanes jefuiește și profanează Templul Iuda Macabeul declanșează revolta și resfințește Templul după moartea lui Antioh Epifanes
10:9-15:36	Iuda își consolidează poziția luptând împotriva popoarelor vecine primește permisiunea oficială a cultului iudaic îl învinge pe generalul seleucid Nicanor, care este ucis
15:37u	finalul autorului

Sărbătoarea Hanuca

Sărbătoarea Hanuca apare menționată și în NT, cu numele „sărbătoarea înnoirii templului” (Ioan 10:22). Cu acel prilej, aflându-se chiar în templu (v. 23), Mântuitorul rostește celebra frază „Eu și Tatăl una suntem” (v. 30), iar la acuza de hulă (v. 33), Mântuitorul interpretează Ps. 81:6 („dumnezei sunteți”).

Putem găsi o coincidență interesantă. Hanuca, adică celebrarea resfințirii Templului după profanarea prin introducerea unui dumnezeu fals, oferă prilejul Mântuitorului de a Se revela El însuși ca Dumnezeu adevărat, în ciuda faptului că iudeii îl acuzau de profanare, tocmai pentru că Se face pe Sine Dumnezeu.

Schisma samariteană

Pe fondul deportărilor asiriene, am arătat că în regatul din nord s-a format o populație heteroclită.

Cel mai devreme la sfârșitul sec. 4 – începutul sec. 3 îdHr. (este posibil și perioada hașmoneilor) se produce schisma samaritenilor, care profită de schimbarea puterii persane cu cea macedoneană pentru a-și institui propriul sanctuar.

Practic schisma samariteană constituie rezultatul disensiunilor dintre nord și sud, care apar de exemplu la scindarea regatului lui Solomon. La revenirea din exil, samaritenii vor să fie integrați cultului iudaic și să participe la ridicarea Templului, însă iudeii îi declară impuri (Ezd. 4; Neem. 3-4). Acesta a constituit desigur punctul culminant.

Prima mențiune a sanctuarului samaritean de pe muntele Garizim este în 2Mac. 6:2.

Ioan Hircanul distruge templul de pe Garizim în 128 îdHr.

Samaritenii nu aveau credința în nemurire (care nu se găsește exprimată în *Pentateuh*). Aveau speranță mesianică (cf. *Ioan* 4:25), dar nu o legau de casa lui David. Samaritenii îl așteaptă pe Mesia ca profetul menționat de Moise în *Deut.* 18:15-19 și îl numesc *ta'eb* „cel care restaurează”.

În NT Mântuitorul nu s-a sfiint ca iudeu să se îndrepte către samariteni. În Samaria Hristos Se prezintă ca apa cea vie în discuția cu femeia samariteancă, arătându-i că nici sanctuarul din Ierusalim, nici cel de pe muntele Garizim nu sunt necesare adevăratei închinări în duh (*Ioan* 4). De asemenea în comparație cu un preot și un levit, doar un samaritean se arată ca aproapele celui căzut între tâlhari (pilda samariteanului milostiv – *Luc.* 10).

În zilele procuratorului Coponius (6-9 dHr.) samaritenii profanează templul din Ierusalim, aruncând în timpul nopții oase umane.

Irod cel Mare se căsătorește cu o samariteancă (Maltache), încercând să diminueze astfel separarea și să-i includă în iudaism.

Ulterior, despre samariteni se menționează o încercare de a-și reface sanctuarul în anul 36 dHr. (Iosif Flaviu, *Antichități* 18:85).

În prezent samaritenii sunt priviți de către evrei ca „neamuri”.

Valoarea teologică a cărții

În *2Mac.* se menționează prima dată în mod expres crearea lumii din nimic. Trebuie remarcat că aceasta s-a produs sub influența filozofiei grecești, care-și punea problema ontologică.

2Mac. 7:28: „Rogu-te, fiule, ca, la cer și la pământ căutând și văzând toate cele ce sunt într-însele, să cunoști că din ce n-au fost le-a făcut pe ele Dumnezeu și pe neamul omenesc

așijderea l-a făcut”.

În *2Mac.* se vorbește prima dată expres și de pomana pentru cei morți.

2Mac. 12:46: „Drept aceea, sfânt și cucernic gând a fost, că au adus jertfă de curăție pentru cei morți, ca să se slobozească de păcat”.

De asemenea, se reinterpretează istoria. De exemplu, se consideră că Dumnezeu nu a permis profanarea templului solomonic prin capturarea chivotului și a vaselor sfinte; ele de fapt au fost ascunse (cf. același tip de legendă și în cazul cuceririi Constantinopolului de către turci în 1453).

2Mac. 2:4-8: „⁴Și era tot în acele scrieri cum că proorocul [Ieremia], luând poruncă de la Domnul, a poruncit ca să aducă cu sine cortul și chivotul. ⁵Și ieșind la muntele în care s-a suit Moise și a văzut țara ce i s-a dat ca moștenire [mt. Nebo], Ieremia a venit acolo și a aflat loc în peșteră, și cortul și chivotul și jertfelnicul tămâierii le-a băgat acolo și a astupat ușa. ⁶Și venind unii din cei care mergeau după el, ca să însemne calea, n-au putut-o găsi. ⁷Aflând acest lucru, Ieremia i-a înfruntat și a zis că necunoscut va fi locul acela, până când va aduna Dumnezeu adunarea poporului și Se va milostivi. ⁸Și atunci Domnul va arătat acestea, și se va arăta slava Domnului și norul, precum s-a arătat și lui Moise, și precum cu slavă s-au arătat când s-a rugat Solomon să se sfințească templul”.

Istoria este interpretată ca reprezentând planul lui Dumnezeu, iar suferințele având rol moralizator.

2Mac. 6:12: „Rog dar pe cei care vor citi această carte, să nu se îngrozească din cauza acestor suferințe; ci să socotească că aceste munci, nu spre pieire, ci spre învățătură au fost neamului nostru”.

3 MACABEI

Cartea 3Mac. este apocrifă. Acțiunea se plasează înaintea celei din 1-2Mac.

Alături de *Est.*, 3Mac. menționează pentru prima dată elemente antisemite.

1-2	regele Ptolemeu IV Philopator (222-205) dorește să intre în templul din Ierusalim la rugăciunea arhiereului, regele leșină regele hotărăște ca iudeii să fie tatuați cu semnul zeului Dionisos (iedera)
3-7	regele poruncește genocidul iudeilor mulți iudei aduși cu corabia în hipodromul din Alexandria 3 încercări de a-i zdrobi pe iudei cu elefanții la rugăciunea preotului Eleazar, elefanții îi ucid pe egipteni iertarea iudeilor

CUCERIREA ROMANĂ

De situația confuză din Palestina profită însă romanii. **Generalul Pompei** îl trimite pe legatul Marcus Aemilius Scaurus în 65, care-l detronează pe regele seleucid Antioh XIII, **punând astfel capăt imperiului seleucid**. Și Hircan II și Aristobul II apelează la Pompei în 63 pentru a-i sprijini, împotriva lui Hircan manifestându-se și fariseii, care nu doreau ca hasmoneii să mai ocupe ilegal oficiul de mare preot.

Între timp, Aristobul II cu ajutorul nabateilor se instalează prin forță în Ierusalim. Pompei cucerește însă Ierusalimul în 63 și intra în Templu, în Sfânta Sfintelor, fapt privit de farisei ca o profanare cauzată în fond de hasmonei (cf. *Psalmii lui Solomon* 2:1-3; 8:8-13). Hircan II este instalat

mare preot.

În 47 Iulius Cezar îl recunoaște pe Hircan II mare-preot și etnarh, iar pe Antipater procurator al Iudeei (în 49 Aristobul II își pierduse viața). Antipater îi face pe fiii săi, Fasael guvernator în Iudeea și Pereea, iar pe **Irod** (viitorul Irod cel Mare) guvernator în Galileea.

În 44 Antipater este otrăvit, dar Irod îi câștigă în 43 încrederea lui Antonius (care stăpânea acum Imperiul Roman în răsărit), fiind numit cu fratele său Fasael tetrarhi în Iudeea. Tot pentru a-și consolida poziția, Irod se căsătorise cu Mariamne, nepoata lui Aristobul II, făcându-și astfel o legătură de rudenie cu familia hasmoneilor.

Antigon, un fiu al lui Aristobul II, cucerește însă Ierusalimul cu ajutorul partilor. Îi taie urechile unchiului său, Hircan II, făcându-l inapt de preoție; Fasael se sinucide. Doar Irod reușește să fugă, ajungând la Roma și cerând ajutor militar. Irod profita astfel de faptul că Antigon se instalase în Ierusalim cu ajutorul partilor, practic dușmani ai romanilor.

Astfel că în ședința senatului roman în 40 îdHr., Antonius și Octavian îl sprijină pe Irod să fie numit rege al Iudeei. În 39 Irod cucerește cu ajutor roman portul Iafu și fortăreața Masada, unde-și lăsase familia, iar în 38 Galileea. Abia în 37 guvernatorul roman al Siriei, Sosius, cucerește pentru Irod Ierusalimul, după un lung asediu. Antigon este ucis, la dorința lui Irod, care devine astfel rege al Iudeei (37-4 îdHr.). În timpul său se naște Mântuitorul Hristos (de observat că se naște înainte de anul 4, probabil în 6-5 îdHr. [!!!], fapt explicat printr-o eroare de calcul cronologic a calendarului nostru).

ESENIENII

Bibliografie: Manuscrisele de la Marea Moartă, (după trad. Th. Gaster),

București 2005; Theodor H. Gaster (trad.), *The Dead Sea Scriptures*, New York 1956; Florentino Gracia Martinez (ed.), *The Dead Sea Scrolls Translated. The Qumran Texts in English*, Leiden 1994; Donald W. Parry / Emanuel Tov (ed.), *The Dead Sea Scrolls Reader*, I-V, Leiden/Boston, 2004-2005 [bibl. Colegiul Noua Europă]; I. D. Amusin, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, București 1963; Athanase Negoită, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, București 1993; idem, *Noul Testament și Manuscrisele de la Qumran*, București 1993; idem, „Dascălul Dreptății și cei doi Mesia din manuscrisele de la Marea Moartă”, *MB* 1962, nr. 11-12, 650-667; Ioan Baba, „Esenienii – date în legătură cu istoria, învățătura și viața lor, din sursele filoniene și în baza descoperirilor de la Qumran”, *MB* 1993, nr. 4-6, 43-57; Constantin Preda, „Josephus Flavius și așa-zisele secte iudaice”, *Anuarul Fac. de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, 3 (2003), 299-336.

Qumran

În timpul hasmoneilor, hasidimii se despart de politica oficială, într-o primă fază în 163, când doreau pacificarea situației și împăcarea cu seleucizii, pe de altă parte în 152, când dezaprobă vehement acordarea oficiului de mare preot lui Ionatan. În timpul lui Ioan Hircan deja fariseii erau clar conturați din rândurile acestor hasidimi. În aceste decenii trebuie căutată data separării esenienilor



1. scriptorium
2. sala adunării
3. baia rituală
4. cisterne cu apă
5. turn fortificat
6. grajduri
7. cuptor pentru ceramică

de cultul Templului de la Ierusalim.

Qumranul a fost doar unul dintre fiefurile eseniene, organizat după o rânduială foarte asemănătoare unei mănăstiri. De remarcat sala dedicată copierii textelor sacre (*scriptorium*) și prezența unei băi pentru purificarea rituală.

În anul 68 romanii distrug Qumranul, însă – din fericire – esenienii își ascund manuscrisele în grotile din apropiere. Începând cu 1947 manuscrisele au ieșit la lumină.

Ideea mesianică în textele din Qumran

În textele de la Qumran **pentru prima dată termenul de Mesia este pus în legătură cu speranțele eshatologice**. Atât conceptul de Mesia, cât și speranțele eshatologice existau desigur înainte de Qumran, însă acum este atestată prima dată corelarea celor două elemente.

Însă în credința qumranienilor nu exista un singur Mesia, ci doi, unul aaronit și altul davidic, a căror activitate este deja începută de un al treilea personaj, Învățătorul dreptății. Acesta din urmă este profetul anunțat de Moise (*Deut.* 18:18). Ca și Moise, el s-a retras în deșert (la Qumran), pentru a da o lege. Lui îi sunt aplicate profetic și alte texte din Pentateuh – cf. interpretare la *Num.* 24:17:

„Steaua este învățătorul legii care vine în Damasc... Sceptrul este conducătorul comunității” (*CD* 7:18-19).

După era mânia de 390 de ani, când israeliții au fost dați în mână lui Nabucodonosor regele Babilonului, Dumnezeu le dă țara înapoi, ei își dau seama că au greșit; dar 20 de ani rămân orbi, căutându-și calea, după care „El (Dumnezeu) a ridicat pentru ei pe Învățătorul dreptății, ca să-i ghideze pe calea inimii Lui și ca să demonstreze epocilor viitoare ce face El unei generații care a stârnit mânia Lui, adică, unei adunări a celor care L-au trădat și s-au întors din calea Lui.” (*CD* 1:5-

13). Aceasta ar plasa Învățătorul dreptății tocmai în perioada macabeilor (587 – (390+20) = 177)

Acest învățător al dreptății este prigonit, fapt evident în *Imnele qumraniene*.

„Tu [Dumnezeule] pui piciorul meu în pământul răutății și am devenit cursă pentru păcătoși, dar vindecare pentru toți, care se întorc de la păcate, înțelepciune celor simpli și înțeles neclintit pentru toți cu inimile smerite. Tu m-ai făcut o rușine și derâdere pentru cei necredincioși, dar un simbol al adevărului și al înțelepciunii pentru toți cei a căror cale e dreaptă.” (1QH 2:8-10).

În comentariul qumranit la cartea profetului Avacum, cele scrise de profet sunt interpretate ca referindu-se la învățătorul dreptății.

„Dumnezeu i-a spus lui Avacum să scrie lucrurile care urmau să se întâmple în epoca din urmă, dar nu i-a arătat când va veni și împlinirea lor. Cât privește propoziția „încât cel care citește, să se grăbească”, aceasta se referă la învățătorul dreptății, căruia Dumnezeu i-a descoperit toate tainele cuvintelor slujitorilor Săi profeții.” (1QpHab 7:1-6).

Este identificat și un prigonitor, în persoana preotului nelegiuit.

„Aceasta se referă la preotul nelegiuit, care l-a prigonit pe învățătorul dreptății ca să-l nimicească în mânia furiei sale. În locul exilului său și pe timpul sărbătorii de odihnă, în Ziua Ispășirii, s-a arătat lor să-i nimicească și să-i înfrângă în ziua de post a sabatului odihnei lor” (1QpHab 11:4-8).

Comunitatea credea că se găsește în perioada intermediară dintre moartea învățătorului și eshaton, sfârșitul zilelor. Până atunci qumraniții se simțeau datori să se păstreze ca adevărata rămășiță din Israel și să cultive credința în învățătorul dreptății.

„Aceasta se referă la toți cei din casa lui Iuda care au înfăptuit Legea, pe care Dumnezeu îi va scăpa de casa judecării datorită strădaniei lor și credinței în învățătorul

dreptății” (1QpHab 8:1-3).

La sfârșitul zilelor, (un alt?) învățător al dreptății sau un profet va veni, iar Mesia din Aaron va conduce alături de Mesia din Israel (Mesia davidic).

„În afară de acestea (toiegele lor, statutele), ei nu trebuie să întreprindă nimic, până când **adevăratul învățător** nu se ridică la sfârșitul zilelor.” (CD 6:11).

„Toți cei care intră într-un nou legământ în țara Damascului, dar apoi se leapădă și se prefac și se îndepărtează de la fântâna apelor vii, nu va fi socotit ca unul din comunitatea poporului, nici nu va fi înscris în lista ei din ziua în care învățătorul comunității a fost [sau va fi] adăugat la odihna sa (a murit) și până când **Mesiile din Aaron și din Israel** își vor prelua funcția” (CD 19:33-20:1).

„Aici este regula pentru astfel de adunări de tabără care vor exista în epoca nelegiurii, adică până când **Mesiile din Aaron și din Israel** își vor asuma iarăși funcția.” (CD 12:22-13:1)

„Nu trebuie să se îndepărteze de nici un sfat al Legii, ca să nu meargă în cerbicia inimii lor, și trebuie judecați după legile de mai înainte, căroră au început oamenii adunării să se supună, până când va veni **Profetul și Mesiile din Aaron și din Israel**. (1QS 9:10-11)

Pentru aceste timpuri eshatologice, se descrie rânduiala unui ospăț la care iau parte cei vrednici. Interesant că Marele preot (= Mesia din Aaron?) se așează primul, abia apoi Mesia din Israel; tot marele preot întinde primul mâna la pâine și la vin (1QSa 2:11-22).

Până la împlinirea acestor zile nu se precizează cât timp se va scurge. Se vorbește la un moment dat de 40 de ani,

„De la moartea învățătorului comunității până când vor fi nimiciți toți războinicii care s-au ridicat cu omul minciunii trec 40 de ani.” (CD 20:13-15).

Însă nu e clar dacă moartea omului minciunii inaugurează practic timpurile eshatologice.

Athanase Negoită (în „Dascălul dreptății...”) interpretează așteptările mesianice qumranite în felul următor:

„Dascălul Dreptății istoric a fost conceput de sectă ca profetul prezis de Moise, în timp ce Dascălul eshatologic a fost salutat ca Mesia de Aaron și Ilie *redivivus*. Cât despre Mesia de Israel, regele salvator din ultimele timpuri, el nu este altul decât vlăstarul dinastiei davidice, Mesia național. Pe scurt, Dascălul istoric a fost interpretat și venerat ca precursorul celor doi Mesia.”

Comparând credințele din Qumran cu cele creștine referitoare la Mântuitorul Hristos, A. Negoită adaugă:

„Pentru Evanghelia IV nu-i decât un singur Mesia, este Iisus din Nazaret. În ochii creștinilor, Iisus a unit în persoana Sa *munus triplex*, adică întreita funcțiune cunoscută, pe care comunitatea de la Qumran o repartizase între trei persoane: Profetul, Marele Preot eshatologic și Mesia Fiul lui David.”

NT în Qumran?

Bibliografie: José O’Callaghan, „¿ Papiros neotestamentarios en la cueva 7 de Qumrán?”, *Biblica* 53 (1972), 91-100; Camille Focant, „Un fragment du second évangile à Qumran: 7Q5 = Mc 6,52-53?”, *Revue de Théologie de Louvain*, 16 (1985). fasc. 4, 447-454; <http://thierry.koltes.free.fr/7q5.htm>.

]ε[
]υτων η[
]η και τ[
]ννησ[
]θησαν

⁵²Căci nu
pricepuseră nimic **de** la pâini,
deoarece inima **lor** era învârto-
șată. ⁵³**Și** trecând marea,
au venit în Ghenizaret
și au **tras** la țarm.



⁵²οὐ γὰρ
συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις,
ἀλλ’ ἦν αὐτῶν ἡ καρδιά πεπωρω-
μένη. ⁵³**Καὶ** διαπεράσαντες
ἦλθον εἰς Γεννησαρετ καὶ
προσωρμίσθησαν.

J. O’Callaghan identifică în 1972 fragmentul 7Q5 cu *Marc.* 6:52-53 și îl datează înainte de 50 dHr; dar pentru identificare sunt necesare omiterea cuvintelor ἐπὶ τῇ γῇ și schimbarea lui δ din διαπεράσαντες în τ. C.P. Thiede în 1984 și 1985 reia studiul acestei ipoteze, considerând-o plauzibilă. Deși există controverse în identificarea literelor nesigure (din păcate, numai 9 sunt sigure), în sprijinul teoriei lui O’Callaghan vine existența în papyrus a unui paragraf (spațiu gol) care corespunde exact cu încheierea pasajului mersului pe apă (v. 52) și cu începutul pasajului vindecărilor din Ghenizaret (v. 53).

În stânga se află o fotografie a manuscrisului 7Q5, în partea dreaptă sus literele așa cum au fost recunoscute de către O’Callaghan, iar dedesubt pasajul din NT (*Marc.* 6:52-53) identificat (literele îngroșate corespund celor recunoscute).

Oricum gradul de certitudine al identificării rămâne scăzut. Cea mai prudentă evaluare situează 7Q5 în rândul fragmentelor din cărți neidentificate.

Ipoteza convertirii qumraniților la creștinism trebuie însă luată în discuție, mai ales că *Fapt.* 6:7 vorbește de convertirea unor preoți, care nu pot fi decât leviți.